

ЗӨРЧИЛ ШАЛГАН ТОГТООХ, ШИЙДВЭРЛЭХ АЖИЛЛАГААГ ЗОХИЦУУЛЖ БУЙ ГАДААДЫН ЗАРИМ УЛСЫН ЭРХ ЗҮЙН ОРЧИН

(Лавлагаа мэдээлэл)

*Д.Халиун, Г.Алтан-Оч (Ph.D), Г.Билгээ
И.Жаргалзаяабямба, Д.Жигваагүнсэл
О.Нарантуяа, Р.Нургүл, Ц.Элбэгзаяа*

АГУУЛГА

УДИРТГАЛ

1. АЗЕРБАЙЖАН

- Захиргааны зөрчлийн тухай хууль
- Захиргааны шийдвэр гаргах ажиллагааны тухай хууль
- Захиргааны хэргийг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хууль

2. МОЛДАВ

- Зөрчлийн төрөлжсөн хууль
- Захиргааны хууль

3. ЛАТВИ

- Захиргааны зөрчлийн тухай хууль
- Захиргааны процессын тухай хууль

4. ХБНГУ

АШИГЛАСАН МАТЕРИАЛ

UIH.MN
СУДАЛГААНЫ САН

УДИРТГАЛ

Судалгааны хамрах хүрээ: Энэхүү лавлагааг гүйцэтгэхдээ зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай бие даасан хуультай, эрх зүйн бүлийн хувьд Монгол улстай ижил төстэй улс орнууд болох Азербайжан, Молдав, Латви, болон ХБНГУ-ын хуулийн зохицуулалтыг судалсан болно.

Уг судалгаанд авагдсан орнуудад зөрчилд юуг хамруулдаг, зөрчилд оногдуулах хариуцлагыг хэн хүлээлгэдэг, зөрчил хянан шийдвэрлэх ажиллагаа ямар зарчмын дагуу, хэрхэн явагддаг, зөрчил шүүхээр хянан шийдвэрлэх ажиллагаа болон зөрчилд шийтгэл оногдуулсан шийдвэрийг давж заалдах процессийн талаар Зөрчлийн тухай хууль болон Захиргааны процессийн хуулийн хүрээнд судалсан. Дээрх улс орнуудын холбогдох хууль тогтоомжийн нийцлийг үнэлээгүй болно.

UIH.MN
СУДАЛГААНЫ САН

СУДАЛГААНЫ ХЭСЭГ

АЗЕРБАЙЖАН УЛС

1. Захиргааны зөрчлийн тухай хууль, 2000 он
2. Захиргааны шийдвэр гаргах ажиллагааны тухай хууль, 2005 он
3. Захиргааны хэргийг шүүхэд хянан шийдвэрлэх (процедур) тухай хууль, 2009 он

1. ЗАХИРГААНЫ ЗӨРЧЛИЙН ТУХАЙ ХУУЛЬ

Захиргааны зөрчлийн тухай хууль (The Code of the Azerbaijan Republic On administrative violations) нь 6 хэсэг, 458 зүйлтэй, 2000 оны 7 сард батлагдсан. Энэхүү хуулиар захиргааны зөрчил болон захиргааны зөрчлийг хянан шийдвэрлэх харилцааг зохицуулсан.

Захиргааны зөрчил-Захиргааны зөрчил гэж энэ хуулиар хамгаалагдсан нийгмийн харилцааг зөрчсөн, захиргааны хариуцлага хүлээлгэх буруутай (зориудаар буюу санаатай хандах) үйлдэл (үйлдэл, эс үйлдэхүй)-ийг хэлнэ. (§12)

Захиргааны зөрчлийн хэргийг хянан шийдвэрлэх эрх бүхий албан тушаалтан (§357)³⁴⁵

1. Дүүрэг (хот)-ийн шүүх; (§360.1)³⁴⁶
2. Сонгуулийн хороод болон насанд хүрээгүй хүмүүсийн эрхийг хамгаалах комисс; (§358)
3. Гүйцэтгэх эрх мэдлийн байгууллагууд болон Төв банкны холбогдох эрх бүхий албан тушаалтан (§359).

Захиргааны зөрчил (Тусгай ангийн 2 дугаар хэсэг)

6 дугаар бүлэг. Улс төр, нийгмийн харилцаа болон хөдөлмөрлөх эрх зөрчсөн захиргааны зөрчил

7 дугаар бүлэг. Хүн амын эрүүл мэнд, ариун цэвэр, эрүүл ахуй-халдвар судлалын журам зөрчсөн захиргааны зөрчил

8 дугаар бүлэг. Өмч хөрөнгийн эсрэг захиргааны зөрчил

9 дүгээр бүлэг. Байгаль орчны аюулгүй байдал, менежмент болон байгаль орчныг хамгаалах журам зөрчсөн захиргааны зөрчил

10 дугаар бүлэг. Цахилгаан болон түлш эрчим хүчний үйлдвэрлэлийн журам зөрчсөн захиргааны зөрчил

11 дүгээр бүлэг. Мал эмнэлгийн эрүүл ахуйн журам зөрчсөн захиргааны зөрчил

12 дугаар бүлэг. Төмөр зам болон гол, далай, агаарын тээврийн журам зөрчсөн захиргааны зөрчил

³⁴⁵ 360.2. If in events, stipulated in article 360.1 of this Code the case on administrative violations is subordinated not only to the authorised body (official), but also a court and sent by the authorised authority (official) for consideration to the court, such case shall be resolved in court.

³⁴⁶ Энэ хуулийн 360.1-д заасан захиргааны зөрчилд цэргийн албан хаагч, цэргийн алба хааж байгаа хүмүүс холбогдсон бол хэргийг цэргийн шүүхээр шийдвэрлэнэ. (§360.3)

- 13 дугаар бүлэг. Гудамжны хөдөлгөөний журам зөрчсөн захиргааны зөрчил
- 14 дүгээр бүлэг. Замын хөдөлгөөний аюулгүй байдлыг хангах журам зөрчсөн захиргааны зөрчил
- 15 дугаар бүлэг. Харилцаа холбооны журам зөрчсөн захиргааны зөрчил
- 16 дугаар бүлэг. Мэдээллийн хэрэглээ, түгээлт, хамгаалалтын журам зөрчсөн захиргааны зөрчил
- 17 дугаар бүлэг. Орон сууцны барилга байгууламжийн журам зөрчсөн захиргааны зөрчил
- 18 дугаар бүлэг. Эдийн засгийн үйл ажиллагааны журам зөрчсөн захиргааны зөрчил
- 19 дүгээр бүлэг. Захиргааны журам зөрчсөн захиргааны зөрчил
- 20 дугаар бүлэг. Санхүү, даатгал, татвар болон татвар төлөлтийн журам зөрчсөн захиргааны зөрчил
- 21 дүгээр бүлэг. Гаалийн журам зөрчсөн захиргааны зөрчил
- 22 дугаар бүлэг. Олон нийтийн дэг журам, нийгмийн аюулгүй байдал болон олон нийтийн ёс зүйн дүрэм зөрчсөн захиргааны зөрчил
- 23 дугаар бүлэг. Хяналтын журам зөрчсөн захиргааны зөрчил
- 24 дүгээр бүлэг. Цэргийн бүртгэлийн журам зөрчсөн захиргааны зөрчил

Захиргааны зөрчлийн хэргийг хянан шийдвэрлэх журам (§423)

1. Захиргааны зөрчлийн хэргийг шийдвэрлэхдээ:

- хэргийг шийдвэрлэж буй этгээд хэргийн талаарх товч мэдээлэл болон хэргийг шийдвэрлэсэн этгээдийн талаар мэдээлнэ.
- хэргийн оролцогч иргэн, хуулийн этгээд болон тэдний хууль ёсны төлөөлөгч болон бусад хүмүүсийн талаар мэдээлнэ.
- Иргэн, хуулийн этгээдийн албан ёсны төлөөлөгч, өмгөөлөгчийг тогтооно.
- Хэргийн оролцогчид хүрэлцэн ирээгүй шалтгааныг тодруулж, хэргийг хэрэгсэхгүй болгох, эсхүл хойшлуулах тухай шийдвэр гаргана.
- Хэргийн оролцогчдын эрх, үүрэг, хариуцлагыг танилцуулна.

2. Дараах тохиолдолд хэргийг хойшлуулах тухай шийдвэр гаргана.

- хэргийг шийдвэрлэж буй шүүгч, албан тушаалтан болон бүрэлдэхүүний гишүүн өөрөө татгалзах, эсхүл татгалзсан тухай хүсэлт ирсэн нь хэргийг шийдвэрлэхэд нөлөөлөхөөр байвал;
- хэрэв мэргэжилтэн, шинжээч, орчуулагчаас татгалзсан бол;
- оролцогчоос нэмэлт нотлох баримт болон шинжээч томилохыг шаардсан.

Шүүх харьяалан шийдвэрлэсэн хэргийн талаар Захиргааны зөрчлийн тухай хуулийн 421 дүгээр зүйлд заасны дагуу шийдвэр гаргана.

Захиргааны зөрчлийн хэргийн талаарх шийдвэрийг давж заалдах (§430)

Хохирогч, түүний өмгөөлөгч болон төлөөлөгч, хувь хүн, насанд хүрээгүй хүн, хуулийн этгээдийн хууль ёсны төлөөлөгч шийдвэрийг эсэргүүцэх, хэргийн талаарх шийдвэрийг давж заалдах гомдол гаргах эрхтэй бөгөөд мөн прокурор эсэргүүцэх эрхтэй.

Гомдол болон эсэргүүцлийг дараах журмаар гаргана.

1. шүүгчийн шийдвэрийг-Давж заалдах шүүхэд;
2. хамтарсан байгууллагын шийдвэрийг-хамтарсан байгууллагын орших шүүхэд;
3. эрх бүхий байгууллага (албан тушаалтан)-ын шийдвэрийг- Дээд шатны эрх бүхий байгууллага (албан тушаалтан), эсхүл шүүхэд.

Захиргааны зөрчлийн хэргийн шийдвэрт гаргасан гомдлыг давж заалдах журам (§431)

1. Захиргааны зөрчлийн хэргийн шийдвэрт гаргасан гомдол, эсэргүүцлийн талаар шийдвэр гаргасан шүүгч, эрх бүхий байгууллага (албан тушаалтан)-д мэдэгдэнэ.
2. Шийдвэр гарснаас хойш 3 хоногийн дотор шүүгч, эрх бүхий байгууллага (албан тушаалтан) гомдол, эсэргүүцлийг холбогдох материалын хамт харьяалах шүүх, эрх бүхий байгууллага (албан тушаалтан), хамтарсан байгууллагын оршин байгаа газрын шүүхэд шилжүүлнэ.
3. Захиргааны баривчлах шийтгэлд гаргасан гомдол, эсэргүүцлийн талаар давж заалдах шатны шүүхэд гомдол, эсэргүүцэл хүлээн авсан өдөр илгээнэ.
4. Хэрэв гомдол, эсэргүүцэл нь шүүгч, байгууллага (албан тушаалтан)-ын эрх хэмжээнд хамаарахгүй бол 3 хоногийн дотор харьяаллыг дахин тогтооно.
5. Захиргааны зөрчлийн хэргийн шийдвэрт гаргасан гомдолд тэмдэгтийн хураамж төлөхгүй.

2. ЗАХИРГААНЫ ШИЙДВЭР ГАРГАХ АЖИЛЛАГААНЫ ТУХАЙ ХУУЛЬ

Захиргааны шийдвэр гаргах ажиллагааны тухай хууль нь захиргааны байгууллагаас захиргааны акт гаргах, гүйцэтгэх, хүчингүй болгох ажиллагааны хууль эрх зүйн үндэслэл, зарчим, дүрэм журамтай холбоотой харилцааг зохицуулна³⁴⁷.

Хуулийн хамрах хүрээ: Энэ хууль нь хууль тогтоомжоор тодорхойлогдсон захиргааны байгууллагуудын үйл ажиллагаанд хамааралтай. Харин тус хууль нь эрүүгийн хэргийг байцаан шийтгэхтэй холбоотой үйл ажиллагаа болон захиргааны байгууллагын захиргааны зөрчилтэй холбоотой үйл ажиллагаанд хамааралгүй болно³⁴⁸.

Захиргааны акт гэж зохицуулалт хийх зорилгоор захиргааны байгууллагаас гаргасан шийдвэр, захирамж, бусад захиргааны хэм хэмжээ, эсхүл нийтийн эрх зүйн хүрээнд тодорхой асуудалтай холбоотой хувь хүн, хуулийн этгээдэд эрх зүйн тодорхой үр дагаврыг бий болгох шийдвэрийг хэлнэ³⁴⁹.

Захиргааны шийдвэр гаргах ажиллагаа (административное производство) гэдэг нь хувь хүн, хуулийн этгээдээс хандсаны дагуу, эсхүл захиргааны байгууллагын өөрийн санаачилгаар захиргааны актыг боловсруулан гаргах, гүйцэтгэх, өөрчлөх, хүчингүй болгох, түүнчлэн энэ хуулиар тогтоосон журмын хүрээнд холбогдох захиргааны байгууллагаас хэрэгжүүлсэн үйл ажиллагаанд гаргасан захиргааны гомдлыг хянан үзэх үйл ажиллагаа юм.

³⁴⁷ Захиргааны шийдвэр гаргах ажиллагааны тухай хууль, 1 дүгээр зүйл
<https://www.legislationline.org/ru/documents/id/17124>

³⁴⁸ Захиргааны шийдвэр гаргах ажиллагааны тухай хууль, 3 дугаар зүйл
<https://www.legislationline.org/ru/documents/id/17124>

³⁴⁹ Захиргааны шийдвэр гаргах ажиллагааны тухай хууль, 2 дугаар зүйл
<https://www.legislationline.org/ru/documents/id/17124>

Захиргааны гомдол гэж холбогдох этгээд өөрийн хууль ёсны эрх болон ашиг сонирхлоо хамгаалах зорилгоор захиргааны байгууллагаас гаргасан захиргааны актыг, эсхүл захиргааны байгууллагын үйлдэл, эс үйлдэхүйг хүлээн зөвшөөрөхөөс татгалзаж, тэр талаар холбогдох дээд байгууллагад бичгээр хандахыг хэлнэ.

Холбогдох этгээд³⁵⁰ гэж

- захиргааны байгууллагын гаргасан захиргааны акт, эсхүл үйл ажиллагааны талаар захиргааны байгууллагад хандсан этгээд;
- эсхүл захиргааны байгууллагын гаргасан захиргааны акт болон үйлдэл, эс үйлдэхүйн үйлчлэлд хамаарах этгээд;
- эсхүл захиргааны байгууллагын гаргаж буй, гаргасан захиргааны акт болон үйл ажиллагааны улмаас хууль ёсны эрх, ашиг сонирхлыг хөндөх, хөндөж болзошгүй хувь хүн болон хуулийн этгээд;
- тухайн этгээдийн гаргасан өргөдлийг үндэслэж, эсхүл захиргааны байгууллагын санаачилгаар захиргааны шийдвэр гаргах ажиллагаанд татан оролцуулсан этгээдийг хэлнэ.

Захиргааны шийдвэр гаргах ажиллагааг эхлэх³⁵¹

Энэхүү ажиллагааг эхлүүлэхэд:

1. Хувь хүн, эсхүл хуулийн этгээдийн гаргасан өргөдөл;
2. Захиргааны байгууллага өөрийн санаачилгаар, эсхүл хуульд заасан чиг үүргээ хэрэгжүүлэх;
3. Захиргааны гомдол буюу захиргааны актад гаргасан гомдлыг үндэслэл болгоно.

1 болон 3-т заасан тохиолдолд өргөдөл, гомдлыг бүртгэж авснаар захиргааны шийдвэр гаргах ажиллагааг эхлүүлнэ. 2-т заасан тохиолдолд холбогдох этгээдэд мэдэгдэж, эсхүл тухайн хэргийн хамгийн анхны процессоос эхэлнэ.

Өргөдөл, гомдол гаргах³⁵²

Холбогдох этгээд нь хууль тогтоомжид өөрөөр заагаагүй бол холбогдох захиргааны байгууллагад өргөдөл, гомдлыг бичгэн хэлбэрээр гаргаж, шуудан, эсхүл цахим шуудангаар илгээнэ.

Захиргааны актын хэлбэр³⁵³

Хуульд өөрөөр заагаагүй бол захиргааны актыг бичгэн хэлбэрээр гаргана. Захиргааны актыг захиргааны байгууллагын холбогдох албан тушаалтан гаргах бөгөөд гарын үсэг зурж баталгаажуулна. Хууль тогтоомжид заасан, эсхүл төрийн болон олон нийтийн ашиг сонирхолд хохирол учруулах аюулаас урьдчилан сэргийлэх, хамгаалах

³⁵⁰ 2.0.3. заинтересованное лицо — лицо, обратившееся в административный орган в связи с принятием административного акта либо совершением соответствующего действия, либо в отношении которого принят административный акт либо совершено соответствующее действие (бездействие), либо любое физическое или юридическое лицо, на права либо охраняемые законом интересы которого непосредственно повлиял или может повлиять административный акт, предусмотренный к принятию либо принятый административным органом, либо действие административного органа, и которое привлечено к административному производству на основании своего ходатайства либо по инициативе административного органа в случаях, вытекающих из его служебного положения.

³⁵¹ Захиргааны шийдвэр гаргах ажиллагааны тухай хууль, 28 дугаар зүйл
<https://www.legislationline.org/ru/documents/id/17124>

³⁵² Захиргааны шийдвэр гаргах ажиллагааны тухай хууль, 29 дүгээр зүйл
<https://www.legislationline.org/ru/documents/id/17124>

³⁵³ Захиргааны шийдвэр гаргах ажиллагааны тухай хууль, 57 дугаар зүйл
<https://www.legislationline.org/ru/documents/id/17124>

зэрэг яаралтай тохиолдолд захиргааны актыг аман буюу бусад хялбаршуулсан хэлбэрээр (ойлгомжтой хэлбэрээр) гаргаж болно.

Захиргааны актын алдааг засч залруулах³⁵⁴

Захиргааны байгууллага нь алдаатай шийдвэр гаргасан бол өөрийн санаачилгаар, эсхүл холбогдох этгээдийн гаргасан өргөдлийг үндэслэн алдаатай шийдвэр бүхий актыг засч залруулж болно.

Захиргааны байгууллага нь алдаатай шийдвэрээ засч залруулахад шаардлагатай баримт бичгийг нэхэж болно.

Захиргааны актад хийсэн залруулга нь захиргааны байгууллагын холбогдох албан тушаалтны гарын үсэг, эсхүл захиргааны гишүүдийн гарын үсгээр баталгаажсан байна.

Захиргааны байгууллага нь энэ хуулийн холбогдох заалтад (62 дугаар зүйлд) заасан журмын дагуу захиргааны актад хийсэн залруулгын талаар холбогдох этгээдэд албан ёсны мэдээлэл өгөх үүрэгтэй.

Захиргааны гомдлыг шийдвэрлэх тухай³⁵⁵

Захиргааны актыг давж заалдах эрх³⁵⁶. Холбогдох этгээд нь өөрийн эрх болон хууль ёсны ашиг сонирхлоо хамгаалах зорилгоор захиргааны актыг давж заалдах, эсхүл хүлээн зөвшөөрөхөөс татгалзах эрхтэй байна.

Тухайн этгээдийн давж заалдах өргөдөл нь захиргааны актыг батлахтай холбогдолгүй бол энэ хуульд заасан журмын дагуу захиргааны байгууллагын үйлдэл, эс үйлдлийн талаар гомдол гаргаж болно.

Завсрын захиргааны акт (промежуточный административный акт)-ын эсрэг гаргасан гомдлыг холбогдох дээд шатны захиргааны байгууллагад, эсхүл зөвхөн дараах тохиолдолд гомдлыг авч үзэх эрх бүхий бусад байгууллагад гаргана. Үүнд:

- эрх мэдэлтэй холбоотой;
- эсэргүүцэх тохиолдол;
- холбогдох этгээдэд шийдвэр гаргах ажиллагааны материалтай танилцахыг зөвшөөрөөгүй, эсхүл мэдээлэл өгөхөөс татгалзсан;
- хуульд заасан бусад тохиолдол орно.

Захиргааны гомдлыг шийдвэрлэх³⁵⁷

Захиргааны гомдлыг авч үзсэний дараа эрх бүхий байгууллага:

- захиргааны актыг өөрчлөхгүй хэвээр үлдээх;
- захиргааны актыг бүхэлд нь, эсхүл хэсэгчлэн хүчингүй болгох, эсхүл захиргааны шинэ акт гаргах;
- захиргааны актыг өөрчлөх шийдвэр гаргана.

³⁵⁴ Захиргааны шийдвэр гаргах ажиллагааны тухай хууль, 63 дугаар зүйл
<https://www.legislationline.org/ru/documents/id/17124>

³⁵⁵ Захиргааны шийдвэр гаргах ажиллагааны тухай хууль, 7 дугаар бүлэг
<https://www.legislationline.org/ru/documents/id/17124>

³⁵⁶ Захиргааны шийдвэр гаргах ажиллагааны тухай хууль, 71 дүгээр бүлэг
<https://www.legislationline.org/ru/documents/id/17124>

³⁵⁷ Захиргааны шийдвэр гаргах ажиллагааны тухай хууль, 80 дугаар зүйл
<https://www.legislationline.org/ru/documents/id/17124>

3. ЗАХИРГААНЫ ХЭРГИЙГ ШҮҮХЭД ХЯНАН ШИЙДВЭРЛЭХ (ПРОЦЕДУР) ТУХАЙ ХУУЛЬ³⁵⁸

Энэ хууль нь 2009 оны 6 дугаар сарын 30-ны өдөр батлагдсан (№846-IIIQ), 2010 оны 9 дүгээр сарын 1-ны өдрөөс хүчин төгөлдөр мөрдөгдөж эхэлсэн ба (№934-IIIQD), 18 бүлэг, 132 зүйл ангитай байна.

Тус хууль нь дараах бүтэцтэй байна. Үүнд:

- нийтлэг үндэслэл;
- захиргааны хэргийг шүүхэд шийдвэрлэхэд баримтлах зарчмууд;
- шүүгчийн татгалзан гарах үндэслэл шалтгаанууд;
- шүүхэд нэхэмжлэл гаргах, хүлээн авах, нотлох баримт; хэргийн оролцогчийн эрх зүйн байдал;
- шүүхийн зардал, улсын тэмдэгтийн хураамж;
- хялбаршуулсан журмаар хэрэг шийдвэрлэх;
- шүүхийн урьдчилсан хэлэлцүүлэг;
- шүүх хурлыг зарлах, шүүх бүрэлдэхүүн, хуралдааны журам;
- анхан шатны шүүх хуралдаан, түүний шийдвэр;
- давж заалдах журмаар хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаа;
- хяналтын журмаар хэрэг шийдвэрлэх ажиллагаа;
- шинээр илэрсэн нөхцөл байдлын улмаас шийдвэрийг дахин хянах ажиллагаа
- шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэл ... гэсэн нийт 18 бүлэгтэй.

Бүгд Найрамдах Азербайжан Улсын “Захиргааны хэргийг шүүхэд хянан шийдвэрлэх хууль”-ийн агуулгад зарим онцлог асуудлыг хэрхэн шийдвэрлэх талаар дараах бүлгүүдтэй байна. Үүнд:

- Хэм хэмжээ, норм тогтоосон хуульд нийцэж байгаа эсэхийг хянан шийдвэрлэх;
- Улс төрийн намуудын үйл ажиллагаанд холбогдох маргааныг хянан шийдвэрлэх;
- Олон нийтийн мэдээллийн хэрэгслийн үйл ажиллагаанд холбогдож гарсан маргааны хянан шийдвэрлэх;
- Сонгогчийн эрхийг хамгаалах, сонгууль, олон нийтийн санал асуулгатай холбогдож гарсан хэрэг маргааныг хянан шийдвэрлэх;
- Санхүүгийн зах зээлийн үйл ажиллагаанд эрх бүхий байгууллагуудаас хяналт тавихтай холбогдож гарсан маргааныг шийдвэрлэх асуудлуудыг хамруулжээ.

Хуулийн VI бүлэг: Захиргааны процессийн оролцогч талуудын болон нэхэмжлэлийн төрлүүдийн тусгасан ба үүнд:

- 25 дугаар зүйлд, хүн, хуулийн этгээд, нийтийн ашиг сонирхлыг төлөөлөх эрх бүхий этгээд, төрийн захиргааны ба орон нутгийн захиргааны байгууллагуудыг оролцогч байхаар заажээ.
- 27 дугаар зүйлд, хэргийн оролцогчоор нэхэмжлэгч, хариуцагч, гуравдагч этгээдийг тухайлан дурдаж заасан. (тухайн хэргийн оролцогч нарын

³⁵⁸ The Administrative Procedural Code of the Republic of Azerbaijan
<https://www.legislationline.org/documents/id/17124>

төлөөлөгч, өмгөөлөгч нь хэргийн бие даасан оролцогч бус зөвхөн төлөөлүүлж, өмгөөлүүлж байгаа этгээдийнхээ эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг илэрхийлэн хамгаалагч байна) гэж заасан нь "Захиргааны хэргийг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хууль" болон бусад улсын холбогдох хууль тогтоомжтой, нийтлэг агуулгатай байна.

Захиргааны хэргийг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хуулиас:

1 дүгээр зүйл

1.1 Бүгд Найрамдах Азербайжан Улсын "Захиргааны процедурын тухай" хуулийн хүрээ нь захиргааны эрх зүйн харилцаанд хамаарах маргаан (шүүхийн захиргааны маргаан) шүүхийн маргааныг хянан шийдвэрлэх процессын зарчим, журмуудыг шүүхийн харьяаллын дагуу тогтооно.

1.2. Захиргааны маргаантай холбоотой асуудлыг (цаашид - захиргааны хэргийг шийдвэрлэхэд) захиргааны хуулиар Бүгд Найрамдах Азербайжан Улсын "Иргэний тухай хууль"-ийн заалтууд энэ хуульд үйлчлэхгүй бөгөөд зарчмыг хувьд зөрчигдөөгүй тохиолдолд хэрэгжүүлнэ.

2 дугаар зүйл. Захиргааны маргааныг хянан шийдвэрлэх шүүхийн эрх мэдэл

2.1. Хууль тогтоомжид эрх мэдлийн талаарх бусад хуульд өөрөөр заагаагүй бол, захиргааны маргааныг захиргааны-эдийн засгийн шүүх, захиргааны болон эдийн засгийн бүрэлдэхүүн гэж ангилна.

2.2. Захиргааны процессыг энэ хуулийн дагуу дараах асуудлаар шийдвэрлэнэ Үүнд:

2.2.1.хүний эрх, үүрэг хариуцлагын талаарх захиргааны байгууллагаас баталсан захиргааны хуулийн маргаантай асуудал (цуцлалт буюу өөрчлөлт);

2.2.2. захиргааны хуулийг албан ёсоор зарлахтай холбоотой үүрэг хариуцлагын талаарх захиргааны эрх мэдэлд хуваарилах, захиргааны байгууллагын үйл ажиллагаа (албадлага, нэхэмжлэл гаргах) -аас хамгаалуулах нэхэмжлэл;

2.2.3. захиргааны хуулийг зарлахтай холбогдоогүй тодорхой үйл ажиллагааны захиргааны эрх мэдэл (гүйцэтгэлийн нэхэмжлэл);

2.2.4. захиргааны хуулийг захиргааны байгууллагаас албан ёсоор зарлаагүй, хууль ёсны хүний эрх, эрх чөлөөг зөрчсөн хууль бус үйл ажиллагааны эсрэг нэхэмжлэл гаргах (тодорхой үйлдлээс татгалзах нэхэмжлэл);

2.2.5. Захиргааны эрх зүйн харилцааны хүртээмжтэй байдал, эсхүл дутагдал, захиргааны хуулийг хүчингүйд тооцох тухай мэдэгдэл (үүсгэн байгуулах, хүлээн зөвшөөрөх тухай нэхэмжлэл);

2.2.6.Бүгд Найрамдах Азербайжан Улсын Үндсэн хуулийн цэцийн эрх мэдэлд хамаарах асуудлаас бусад (хуульд нийцүүлэн гаргасан нэхэмжлэлийн шаардлагыг эс тооцвол) норматив зарчмын хууль тогтоомжид нийцэж буй эсэхийг шалгах тухай мэдүүлэг;

2.2.7.захиргааны маргаан, шийдвэртэй холбоотой эд хөрөнгийн талаарх

нэхэмжлэл, түүнчлэн захиргааны эрх бүхий байгууллагын албан тушаалтны хууль бус шийдвэр (захиргааны хууль), үйлдэл (үйлдэл хийхгүй байх) учирсан хохирлыг нөхөн төлөх талаарх шаардлагыг;

2.2.8. Хотын захиргаа болон захиргааны хяналтын байгууллага, захиргааны хяналтын байгууллагуудын үйл ажиллагаа;

2.2.9. банкиг албадан татан буулгах, татан буулгах тухай томилгоо, банкны төлбөрийн чадваргүй болсон Бүгд Найрамдах Азербайжан Улсын “Банкны тухай хууль”-ийн дагуу банкуудын шийдвэрийг сайжруулах, нийслэлд хувь эзэмшдэг хувь хүн, банкны болон бусад хяналт шалгалтын арга хэмжээ авах эрхийг хасах зэрэг асуудлууд болно.

3 дугаар зүйл. Захиргааны болон эдийн засгийн шүүхийн харьяалал

3.1. Энэ хуулийн 3.2-т зааснаас бусад тохиолдолд маргааныг захиргааны хэргийн эдийн засгийн шүүхээр анхан шатны шүүхээр шийдвэрлэнэ,

3.2. Энэхүү хуулийн XV, XVI, XVIII, XIX бүлэгт дурдсан маргаантай холбоотой асуудлыг Бүгд Найрамдах Азербайжан Улсын шүүхийн захиргааны болон эдийн засгийн зөвлөлийг анхан шатны шүүх шийдвэрлэнэ. Энэ хуульд заасан журмын дагуу холбогдох хэрэг хянан шийдвэрлэх журмыг анхан шатны шүүх шийдвэрлэнэ. Давж заалдах шатанд шүүхийн захиргааны маргааныг XV, XVI, XVII, XVIII бүлгүүд нь заасан дүрэм журмаас бусад тохиолдолд хянан шийдвэрлэнэ.

3.3. Давж заалдах журмын захиргааны маргааныг Бүгд Найрамдах Азербайжан Улсын Давж заалдах шатны шүүхийн захиргааны болон эдийн засгийн зөвлөл хянан шийдвэрлэнэ.

3.4. Захиргааны маргааныг Дээд шүүхийн журмаар хянан шийдвэрлэнэ.

25 дугаар зүйл. Хуулийн процедурын чадамж

25. Захиргааны шүүхийн үйл ажиллагаанд дараах этгээдийг оролцуулах эрхтэй.

Үүнд: 25.1. хувь хүн болон хуулийн этгээд;

25.2. төрийн болон орон нутгийн засаг захиргаа.

27 дугаар зүйл. Захиргааны хэргийг шүүхэд хянан шийдвэрлэх үйл ажиллагаа

27.0. Дараах этгээдүүд захиргааны шүүхийн оролцоно. Үүнд:

27.0.1. нэхэмжлэгч;

27.0.2. хариуцагч;

27.0.3. захиргааны шүүх ажиллагаанд оролцож буй гуравдагч этгээд зэрэг болно.

45 дугаар зүйл. Анхан шатны шүүх

45.1 Өргөдөл гаргасан хүсэлтийг холбогдох шүүхэд бичгээр хүргүүлнэ.

47 дугаар зүйл. Шүүгчийн тэргүүлэгч /цаашид даргалагч/ баримт бичгийг хавсарган өргөдлийг хүлээн авсны дараа захирамж гаргана.

48 дугаар зүйл. Шүүхийн шийдвэрт оролцогч талуудын үүрэг

48.1 Хуралдаан даргалагч нь албан ёсны буруутай үйлдлийг арилгах, тодорхой бус мэдэгдэлд тодруулга хийх, хэргийг мөн чанарт анхаарал хандуулах, бүрэн бус дутуу баримтыг бүрдүүлэх, бичгээр мэдэгдлийг гаргах, хэргийг бүрэн үнэлэх, үйл явцын дараагийн шатанд дүгнэлт гаргана.

48.2. Захиргааны хэргийг шүүхэд хянан шийдвэрлэх ажиллагаанд оролцогчид нь шүүх хуралдаан эхлэх хүртэл шүүхийн баримт бичиг эсэргүүцэл, холбогдох баримт бичиг шүүхэд хүргүүлэх үүрэгтэй. Хуралдааныг даргалагч нь цаг хугацааг тогтоож, үйл ажиллагааны дагуу үүрэг хариуцлага, шүүхийн баримт бичгийн хуулбарыг бусад оролцогсад хүргүүлнэ.

48.3. Бичгээр үйлдсэн уриалга, эсэргүүцэл, мэдэгдлийг бүрэн болон хавсаргасан баримт бичгийн эх хувь, хуулбарыг хавсаргасан байна. Эсрэг тал нь эдгээр баримт бичгийг мэдэж байх буюу баримт бичиг нь хэтэрхий том байгаа тохиолдолд тэдгээрийн өвөрмөц онцлогийг тодорхойлсноор эсрэг талын намтарт танилцуулах боломжийн талаар мэдэгдэнэ.

49- 80 дугаар зүйлүүдэд дараах асуудлуудыг хамруулжээ. Үүнд:

- урьдчилан бэлтгэл;
- шүүхийн тогтоол;
- шүүхээр хугацааг тогтоох;
- эсрэг заргыг мэдүүлэх;
- нэхэмжлэлийг өөрчлөх;
- шүүхийн өмнө хүлээх хариуцлага, нотлох баримтыг шалгах;
- захиргааны байгууллагуудын хүлээх хариуцлага;
- шүүх хуралдааныг зарлан хуралдуулах;
- нэхэмжлэгчийн нэхэмжлэгчийг шийдвэрлэх;
- бичгээр үйлдсэн үйлдлийг хянах;
- захиргааны актыг хүчингүй болгох шүүхийн тогтоол;
- албадан саатуулах шийдвэр;
- захиргааны актыг хараат бусаар хянан шийдвэрлэх;
- шийдвэр гарган хүргүүлэх;
- шүүхийн шийдвэрийн хариуцлага;
- шүүгчийн гүйцэтгэл;
- шүүхийн шийдвэр зэрэг асуудлуудыг хуульд заажээ.

81 дүгээр зүйл Давж заалдах эрх

81.1. “Захиргааны -эдийн засгийн шүүх”-ийн шийдвэрээс бусад тохиолдолд энэ хуульд зааснаар давж заалдаж болно. Шүүхийн “захиргаа-эдийн засгийн зөвлөл” давж заалдах шатны журмын дагуу (цаашид давж заалдах шатны шүүх) гомдлыг давж заалдаж болно.

81.2. Захиргааны шүүхийн үйл ажиллагаанд оролцогчид (оролцогч талууд болон гуравдагч этгээд) шүүх ажиллагааны явцад давж заалдаж, гомдол гаргах эрхтэй.

81.3. Энэ бүлэгт өөрөөр заагаагүй бол Бүгд Найрамдах Азербайжан Улсын захиргааны *процедурын тухай хууль, давж заалдах хэлбэр, агуулгын хувьд тавигдах*

шаардлага, “Иргэний хэргийг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай”хууль, давж заалдах шатны шүүхийн байцаан шийтгэх үйл ажиллагааны зохих заалтуудад шаардлага хангасан байна.

82 дугаар зүйл. Маргааныг давж заалдах шатны шүүхэд хянан шийдвэрлэнэ.

Давж заалдах шатны шүүх эрх зүйн хэм хэмжээгээр хууль зүйн асуудлыг баримт нотолгоонд тулгуурлан хэлэлцэнэ. Давж заалдах шатны шүүхэд хүргүүлсэн нотолгоо (нотлох баримт), бодит баримтууд нь энэ хуулийн 12 дугаар зүйлийн шаардлагад нийцсэн байна.

86 дугаар зүйл. Анхан шатны шүүхийн мэдэгдэл хүлээн авснаас хойш давж заалдах

Энэ зүйлд давж заалдах тухай мэдэгдлийг хүлээн авмагц захиргааны болон эдийн засгийн шүүх албан ёсны шаардлагад нийцүүлэн давж заалдах өргөдлийг гаргана. Шүүх нь давж заалдах өргөдөл гаргагчид албан ёсны алдааг засах үйлчилгээ үзүүлнэ. Захиргааны- эдийн засгийн шүүх давж заалдах гомдлын тухай мэдэгдэнэ. Мэдэгдлийг хүлээн авснаас хойш 5 хоногийн дотор холбогдох материалыг шүүх хуралдаанд оролцуулна.

87 дугаар зүйл. Давж заалдах шатны шvvхэд

87.1. Давж заалдах шатны шүүх давж заалдах гомдлыг хүлээн авч, үзэл бодлоо илэрхийлэх боломжийг олгох, давж заалдах гомдол барагдуулах шийдвэр гаргана.

87.2. Давж заалдах шатны шүүх хэргийг давж заалдах боломжтой эсэхийг шалгана.

87.3. Хэрэв хэргийг давж заалдаагүй тохиолдолд давж заалдах шатны шүүх татгалзсан тухай мэдэгдэнэ.

87.4. Шүүх нь давж заалдах гомдол гаргах эрхтэй байна. Ийм шийдвэр гаргахын өмнө оролцогч этгээдийг оролцоог сонсох эрхтэй.

87.5. Давж заалдах шатны шүүх нь шийдвэр гаргахын тулд амаар хянан шийдвэрлэх болон давж заалдах боломжтой байна.

87.6. Давж заалдах шатны шүүх өмнөх тогтоолыг өөрчлөхгүй байж, шүүхийн шийдвэрийг хэсэгчлэн буюу шинэчилсэн байдлаар давж заалдах шүүхийн шийдвэр гаргана.

98 дугаар зүйл. Захиргааны хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай Улсын дээд шүүхийн шийдвэр

98.1. Захиргааны маргаантай асуудлаар Улсын дээд шүүхийн шийдвэр эцсийнх байна.

98.2. Шүүхийн маргааныг гарсан тохиолдолд Дээд шүүхийн захиргааны эдийн засгийн зөвлөлөөс илүү шийдвэр гаргана.

98.3. Шүүхийн хуралдаанаар хэргийг хянан шийдвэрлэхдээ дүгнэлт хийж, бичгээр үйлдэнэ.

124 дүгээр зүйл. Хэргийг Үндсэн хуулийн цэцэд танилцуулах

Бүгд Найрамдах Азербайжан Улс нь давж заалдах шатны шүүхийн шийдвэрийг зөрчсөн гэж үзвэл Үндсэн хуулийн цэцэд хандаж, маргааныг энэ хуулийн 130 дугаар зүйлд заасны дагуу хэрэгсэхгүй болгоно.

Бүгд Найрамдах Азербайжан Улсын Үндсэн хуульд нийцүүлэн энэхүү хуулийг дагаж мөрдөх, лавлагаа илгээх, Улсын Дээд шүүхээр дамжуулан Үндсэн хуулийн цэцэд хандаж болно.

МОЛДАВ УЛС

1. Зөрчлийн төрөлжсөн хууль, 2008 он
2. Захиргааны хууль, 2018 он (2019 оны 4 дүгээр сарын 1-ээс хүчин төгөлдөр үйлчилнэ)

1. МОЛДАВ УЛСЫН ЗӨРЧЛИЙН ТӨРӨЛЖСӨН ХУУЛЬ, 2008 ОН

Бүгд Найрамдах Молдав Улсад зөрчил шалган тогтоох, шийдвэрлэх ажиллагааг 2008 оны 10 дугаар сарын 28-ны өдөр батлагдаж, 2009 оны 5 дугаар сарын 31-ний өдрөөс хүчин төгөлдөр үйлчилж эхэлсэн Зөрчлийн төрөлжсөн хуулиар зохицуулдаг. Шинэ хууль батлагдан, дагаж мөрдөж эхэлсэнтэй холбоотойгоор 1985 оны 3 дугаар сарын 19-ний өдөр батлагдсан Захиргааны зөрчлийн тухай хуулийг хүчингүй болгосон. Өмнө үйлчилж байсан тус хуульд 200 гаруй нэмэлт, өөрчлөлт оруулсан ч улс орны нийгэм, эдийн засгийн хөгжил, нөхцөл байдалтай уялдахгүй, захиргааны зөрчлөөс урьдчилан сэргийлж чадахгүй байна гэж үзсэний үндсэн дээр шинэ Зөрчлийн тухай хууль боловсруулах ажлыг 1999 онд эхлүүлсэн.

Захиргааны төрөлжсөн хууль нь нийт 484 зүйлтэй, бүтцийн хувьд хоёр дэвтрээс бүрдэх ба нэгдүгээр дэвтр нь материаллаг хэм хэмжээний ерөнхий, тусгай ангитай, 20 бүлэгтэй, хоёр дугаар дэвтр нь процессийн хэм хэмжээний ерөнхий, тусгай ангитай, 10 бүлэгтэй. Хуулийн нэгдүгээр дэвтрийн 1-5 бүлэгт зөрчлийн тухай ерөнхий зохицуулалт, 6-20 бүлэгт зөрчлийн тусгай ангийн зохицуулалт, хоёрдугаар дэвтрийн 1-5 бүлэгт зөрчил шалган шийдвэрлэх ажиллагаатай холбоотой зохицуулалтууд, 6-10 бүлэгт зөрчил шүүхээр хянан шийдвэрлэх ажиллагааг тус тус зохицуулсан байна.

Тус хуулийн зорилго нь зөрчил шалган шийдвэрлэх ажиллагаанд хувь хүний эрх, хууль ёсны ашиг сонирхол, өмчийн эрх, нийгмийн хэв журам болон хуулиар хамгаалагдсан бусад үнэт зүйлсийг хамгаалах, зөрчил үйлдэгдэхээс урьдчилан сэргийлэхэд оршино.

Зөрчлийн төрөлжсөн хуулиар зөрчилтэй холбоотой ерөнхий болон тусгай зарчим, эрх зүйн хэм хэмжээг тогтоох, зөрчилд тооцох үндэслэл, зарчмыг тогтоох, ямар үйлдлийг зөрчилд тооцох, зөрчил гаргасан этгээдэд ямар төрийн байгууллага, албан байгууллага, ямар шийтгэлийг, ямар журмаар оногдуулах асуудлыг зохицуулсан байна.

Энэхүү хуульд тусгайлан заасан тохиолдолд тус хуулийн зохицуулалтаар Молдав Улсын албан ёсны хэвлэлд нийтлэгдсэн хэм хэмжээ тогтоосон актыг хэрэглэж болно. Энэ тохиолдолд урьдчилан таамаглагдах (predicatability) зэрэг Зөрчлийн

төрөлжсөн хуульд хамаарах шаардлагууд холбогдох хуулиудад мөн адил үйлчилнэ.

Аливаа хэм хэмжээ тогтоосон актыг хэрэглэх явцад тухайн хуулийн зохицуулалт нь Захиргааны төрөлжсөн хуулиар тогтоосон зарчимтай зөрчилдөх тохиолдолд Захиргааны төрөлжсөн хуулийн зохицуулалтуудыг хэрэглэнэ.

Зөрчил:

Молдав Улсын Зөрчлийн төрөлжсөн хуулийн 10 дугаар зүйлд “зөрчлийг энэ хуулийн дагуу хариуцлага хүлээлгэхээр заасан нийгмийн хор аюулаараа гэмт хэргээс бага, хуулиар хамгаалагдсан үнэт зүйлсэд халдаж буй гэм буруутай хэрэг (үйлдэл, эс үйлдэхүй)-г ойлгоно.” гэж тодорхойлсон байна.

Зөрчил шалган шийдвэрлэх ажиллагаан дахь хөөн хэлэлцэх хугацаа 1 жил байна.

Зөрчилд оногдуулах шийтгэл:

1. Зөрчил үйлдсэн хүнд дараах төрлийн шийтгэл оногдуулдаг. Үүнд:

- сануулах;
- торгууль ногдуулах /хувь хүнд 1-500 тооцооны нэгж хүртэл, албан тушаалтанд 10-1500 тооцооны нэгж хүртэл, хуулийн этгэдэд 10-1500 тооцооны нэгж хүртэл/³⁵⁹;
- тодорхой үйл ажиллагаа явуулах эрх хасах /3 сараас 1 жил хүртэл хугацаагаар/;
- тодорхой албан тушаал хаших эрхийг хасах /3 сараас 1 жил хүртэл хугацаагаар/;
- торгуулийн оноо тооцох / зөрчил гаргасан тээврийн хэрэгслийн жолооч/;
- тусгай эрх хасах (тээврийн хэрэгсэл жолоодох эрх, галт зэвсэг эзэмших эрх) /нөхцөлөөсөө хамааран: тээврийн хэрэгсэл жолоодох эрхийг – 6 сараас 1 жил хүртэл, эсхүл 6 сараас 3 жил хүртэл хугацаагаар, галт зэвсэг эзэмших эрхийг 3 сараас 1 жил хүртэл хугацаагаар тус тус хасна/;
- нийтэд тустай хөдөлмөр хийлгэх /10-60 цаг/;
- баривчлах /3-15 хоног, эсхүл 30 хүртэл хоног/.

2. Тодорхой үйл ажиллагаа явуулах, албан тушаал хаших эрхийг хасах, торгуулийн оноо тооцохыг нэмэлт шийтгэл хэлбэрээр хэрэглэж болно.

Зөрчил үйлдсэн хуулийн этгэдэд дараах төрлийн шийтгэл оногдуулна. Үүнд:

- торгууль ногдуулах;
- тодорхой үйл ажиллагаа явуулах эрх хасах /3 сараас 1 жил хүртэл/.

Тодорхой үйл ажиллагаа явуулах эрх хасах шийтгэлийг нэмэлт шийтгэл хэлбэрээр хэрэглэж болно.

Хуулийн нэгдүгээр дэвтрийн тусгай ангийн 6-20 дугаар бүлэгт захиргааны зөрчилд тооцох үйлдэл, эс үйлдэхүйг дараах байдлаар төрөлжүүлж зохицуулсан. Үүнд:

- Хувь хүний улс төр, хөдөлмөр болон Үндсэн хуулийн бусад эрхийн эсрэг зөрчил;
- Хүн ам, хүнийн эрүүл мэнд, эрүүл ахуйн журмын эсрэг зөрчил;

³⁵⁹ Тооцооны нэгж нь 50 лейтай тэнцүү байна. (34-р зүйл)

- Өмчлөх эрхийн эсрэг зөрчил;
- Байгаль орчныг хамгаалах журмын эсрэг зөрчил;
- Үйлдвэрлэл, барилга, эрчим хүч, орон сууц, нийтийн аж ахуйн үйлчилгээний журмын эсрэг зөрчил;
- Хөдөө аж ахуй, малын эрүүл ахуйн талаар тогтоосон журмын эсрэг зөрчил;
- Тээврийн журмын эсрэг зөрчил;
- Хөдөлгөөний аюулгүй байдлын журмын эсрэг зөрчил;
- Мэдээлэл, харилцаа холбоо, шуудан, мэдээллийн технологийн үйл ажиллагааны эсрэг зөрчил;
- Аж ахуйн үйл ажиллагаа, татвар, гааль, үнэт цаасны журмын эсрэг зөрчил;
- Төрийн байгууллагын хэвийн үйл ажиллагааны эсрэг зөрчил;
- Улсын хил, Молдав Улсад зөрчих журмын эсрэг зөрчил;
- Зах зээлийн хяналт, стандартчилал, хэмжил зүй, хэрэглэгчдийн эрх ашгийг хамгаалах журмын эсрэг зөрчил;
- Нийтийн хэв журам, аюулгүй байдлын эсрэг зөрчил;
- Цэргийн бүртгэлийн журмын эсрэг зөрчил.

Зөрчил шалган шийдвэрлэх ажиллагааг хэрэгжүүлэгч:

- Шүүх;
- Прокурор;
- Захиргааны комисс /Орон нутгийн иргэдийн төлөөлөгчид байгуулна, бүрэлдэхүүнд дарга, дэд дарга, нарийн бичиг болон 4-7 гишүүн байна/;
- Хуулийн 400-423 дуугаар зүйлд заасан албан ёсны хянан шалгагч³⁶⁰

холбогдох зөрчлүүдийг тус тус шалган шийдвэрлэнэ.

Зөрчилд оролцогчийн эрх:

384 дүгээр зүйлд заасны дагуу Зөрчилд холбогдогч нь хуульд заасан журмын дагуу зөрчил шалган шийдвэрлэх эрх бүхий байгууллага, албан шийдвэр, авсан арга хэмжээ, үүнд шүүхийн шийдвэрийн эсрэг давж заалдах эрхтэй.

Түүнчлэн зөрчилд холбогдогч нь зөрчил шалган тогтоох, эсхүл зөрчил шалган шийдвэрлэх эрх бүхий байгууллага, албан тушаалтны хууль бус үйлдэл, эсхүл эс үйлдэхүйгээс өөрт учирсан хохирлыг нөхөн төлүүлэх эрхтэй байна.

Мөн хуульд зөрчлийн үр дагаврыг арилгах, учирч болзошгүй хохирол, хор уршгаас урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээ буюу аюулгүй байдлыг хангахтай холбоотой зохицуулалтыг тусгасан. Ингэхдээ хариуцлага тооцох үндэслэл байхгүй ч аюулгүй байдлыг хангахад чиглэсэн дараах арга хэмжээ авч болохыг заасан байна. Үүнд: албадан гаргах, зөвшөөрөлгүй баригдсан барилга, байгууламжийг буулгах, мод, бутыг огтлох, тусгай эд хөрөнгө хураах.³⁶¹

³⁶⁰ **385 Статья.** Констатирующий субъект

(1) Констатирующим субъектом является представитель органа публичной власти, разрешающий в пределах своей компетенции дело о правонарушении в установленном настоящим кодексом порядке.

(2) Констатирующим субъектом назначается наделенный полномочиями по констатации правонарушения и/или назначению наказания служащий органов, указанных в статьях 400–423¹⁰.

³⁶¹ V¹ бүлэг, 439 дүгээр зүйл

Зөрчил шүүхээр хянан шийдвэрлэх ажиллагаа:

Хуулийн хоёр дугаар дэвтрийн 7 дугаар бүлэгт зөрчил Зөрчил шүүхээр хянан шийдвэрлэх ажиллагааг зохицуулсан. Зөрчил хянан шийдвэрлэх шүүх хуралдаанд прокурорын бүрдүүлсэн нотлох баримтыг түрүүлж танилцуулна. Талууд, эсхүл бусад оролцогчдын хүсэлтээр нотлох баримтыг хэлэлцэх дараалал өөрчлөлт оруулж болно. Шүүх нь хэрэгт хамаарах бүхий л нотлох баримт, шүүх хуралдаанд хэлэлцсэн нотлох баримт, өргөдөл, гомдлыг хянаж, шаардлагатай бол нэмэлт ажиллагаа явуулахаар шийдвэрлэж болно.

Зөрчил шүүхээр хянан шийдвэрлэхэд дараах нөхцөл байдлыг тогтооно.³⁶² Үүнд:

- зөрчил гарсан эсэх;
- хэргийн зөрчлийн шинжийг арилгах нөхцөл байдал байгаа эсэх;
- зөрчил үйлдсэн гэж буруутгагдаж байгаа хүн буруутай эсэх;
- шийтгэлийг хөнгөрүүлэх/хүндрүүлэх нөхцөл байгаа эсэх;
- шийтгэл оногдуулах шаардлагатай эсэх, оногдуулах хэмжээ;
- хэргийг зохих ёсоор шийдвэрлэхэд ач холбогдол бүхий бусад асуудлууд.

Зөрчилд шийтгэл оногдуулсан шийдвэрийг давж заалдах ажиллагаа:

Хуулийн хоёр дугаар дэвтрийн 8 дугаар бүлэгт зөрчилд оногдуулсан шийдвэрийг давж заалдах асуудлыг зохицуулсан. Зөрчилд оногдуулсан шүүхийн шийдвэрийг кассацийн шүүхэд давж заалдаж болох ба кассацийн шүүхийн шийдвэр эцсийнх байна.

Кассацийн журмаар давж заалдах үндэслэл:

Зөрчилд оногдуулсан шүүхийн шийдвэрийн хууль зүйн алдааг засч залруулахад дараах үндэслэлээр давж заалдаж болно:

- а) тухайн хүний статус, эсхүл чадамжийг тогтоосон заалтуудыг мөрдөөгүй;
- б) шүүх хурал нээлттэй явагдаагүй;
- в) хэргийг хэлэлцэхдээ хуульд заасан журмын дагуу аль нэг талыг оролцуулаагүй, эсхүл хуульд заасан журмын дагуу дуудагдсан этгээд хүрэлцэн ирж, оролцох боломжгүй талаар шүүхэд мэдэгдээгүй;
- г) шийдвэрт давж заалдах гомдол гаргасан нь шийтгэл оногдуулсан шийдвэр нь үндэслэлгүй, эсхүл шийдвэр нь аль тогтоолын аль нэг хэсэгтэй зөрчилдсөн, эсхүл шийдвэрийн хэсгийг тодорхой заагаагүй, эсхүл бичгээр гаргасан шийдвэрийн хэсэг шүүхийн хурлын дараа зарласан шийдвэрийн хэсэгтэй зөрчилдсөн;
- е) зөрчлийн бүрэлдэхүүнд ямар нэгэн шинж тэмдэг байхгүй, эсхүл зөрчилд буруутгагдсанаас өөр хэрэгт шийтгэл оногдуулсан, үүнд хууль тогтоомж өөрчлөгдөн хөнгөрүүлэх зохицуулалтад хамаарахгүй;
- е) зөрчил үйлдсэн этгээдэд энэ хуульд заагаагүй үйлдэлд шийтгэл оногдуулсан;
- г) шийтгэлийг хууль тогтоомжид зааснаас өөрөөр хэрэглэсэн, эсхүл гаргасан

³⁶² VII бүлэг, 457 дугаар зүйл

(1) Рассмотрев дело о правонарушении, судебная инстанция обязана установить:

- a) имело ли место вменяемое в вину правонарушение;
- b) имеются ли причины, устраняющие правонарушительный характер деяния;
- c) виновно ли лицо, в отношении которого возбуждено производство о правонарушении;
- d) имеются ли смягчающие и/или отягчающие ответственность обстоятельства;
- e) есть ли необходимость наказания и какая мера наказания должна быть назначена;
- f) другие аспекты, важные для правильного разрешения дела.

(2) Вопросы, возникающие в ходе рассмотрения дела, разрешаются судебным определением, вносимым в протокол судебного заседания и подлежащим обжалованию одновременно с решением по делу о правонарушении.

зөрчилд тохироогүй шийтгэлийг оногдуулсан, эсхүл зөрчил гаргагчид тохироогүй шийтгэлийг оногдуулсан;

h) зөрчил үйлдсэн этгээдэд тухайн зөрчилд урьд нь хариуцлага хүлээлгэсэн, эсхүл шийтгэлийг хүлээлгэхгүй байх үндэслэлтэй бол, эсхүл шинэ хуулиар хасагдах буюу өршөөлд хамрагдсан бол, эсхүл зөрчил үйлдсэн этгээдийн нас барсан, эсхүл хуульд заасан тохиолдолд талууд эвлэрсэн;

i) гарсан зөрчлийн зүйлчлэлд алдаа гаргасан;

j) зөрчил гаргасан этгээдэд илүү тааламжтай хууль батлагдсан;

k) Үндсэн хуулийн шүүх хэрэглэсэн хуулийн заалтыг Үндсэн хууль зөрчсөн гэж тогтоосон;

1) Олон улсын шүүхээр өөр хэргийг шийдвэрлэхэд үндэсний хэмжээнд хүний эрх, эрх чөлөөг зөрчсөн гэж тогтоож, тухайн шийдвэрийг холбогдох зөрчилд хэрэглэж болох бол.

2. ЗАХИРГААНЫ ХУУЛЬ ТОГТООМЖ

Бүгд Найрамдах Молдав Улс (БНМУ)-ын шинэ Захиргааны хууль³⁶³ нь 2018 оны 7 дугаар сарын 19-ны өдөр Парламентаас батлагдсан бөгөөд 2019 оны 4 дүгээр сарын 1-ний өдрөөс эхлэн хүчин төгөлдөр болно.

Захиргааны хууль (ЗХ) тогтоомжийн зорилго нь нийтийн ашиг сонирхол, эрх зүйг харгалзан хувь хүн, хуулийн этгээдийн эрх, эрх чөлөөг хангахад чиглэсэн захиргааны үйл ажиллагааг болон үүнийг хянах шүүхийн ажиллагааг зохицуулахад оршино. (ЗХ-ийн 3-р зүйл)

Захиргааны хууль тогтоомж нь захиргааны үйл ажиллагааг болон энэхүү үйл ажиллагааг хянах шүүхийн ажиллагааг хэрэгжүүлэхэд захиргааны харилцааны зохицуулалтыг хангах эрх зүйн үндэс болно. Эрх зүйн актыг зөвхөн хуульд үндэслэж, тэдгээрт нийцүүлэн гаргасан бол захиргааны харилцааг зохицуулахад хэрэглэж болно. (ЗХ-ийн 1-р зүйл)

Энэ хуулийн хэм хэмжээ нь захиргааны харилцаанд оролцогчдын эрх зүйн байдал, нийтийн захиргааны болон шүүхийн байгууллагуудын бүрэн эрх, захиргааны шийдвэр гаргах болон захиргааны хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаанд оролцогчдын маргаан, эрх, үүргийг хянах эрх бүхий этгээдийн бүрэн эрхийг зохицуулна. (ЗХ-ийн 2.1)

Энэ хуулийн хэм хэмжээ нь дараах харилцаанд үйлчлэхгүй. (ЗХ-ийн 2.3) Үүнд:

- нэг талд нь нийтийн захиргааны байгууллага оролцсон хувийн эрх зүйн харилцаанд;
- Зөрчлийн тухай болон Эрүүгийн хуульд үндэслэн үйл ажиллагаа явуулж буй нийтийн захиргааны байгууллагын эрх зүйн харилцаанд;
- Үндсэн хуулийн хяналтын эрх зүйн харилцаанд;
- захиргааны шийдвэр гаргах ажиллагаанд.

Нийтийн захиргааны байгууллага нь хууль тогтоомжийн хүрээнд байгуулагдсан, нийтийн ашиг сонирхлыг хэрэгжүүлэх зорилгоор нийтийн захиргааны журмын дагуу үйл ажиллагаа явуулж байгаа зохион байгуулалтын бүтэц буюу байгууллага байна.

³⁶³ Административный Кодекс Республики Молдав от 19.07.2018 (Nr. 116). Опубликовано : 17.08.2018 в Monitorul Oficial Nr. 309-320 статья № : 466 Дата вступления в силу: 01.04.2019. Эх сурвалж: <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=376815&lang=2>

(ЗХ-ийн 7-р зүйл)

Захиргааны шийдвэр гаргах ажиллагаа нь эхлээд нөхцөл байдлыг судлах, дараа нь түүний бэлтгэл ажлыг хангах, эцэст нь захиргааны акт батлах, захиргааны гэрээ байгуулах, захиргааны арга хэмжээ авах зэрэг захиргааны байгууллагын үйл ажиллагааны (гадаад) үр дагавар хэмээн Захиргааны хуульд тодорхойлжээ. (ЗХ-ийн 6.1)

Захиргааны шийдвэр ба түүний төрөл

Захиргааны акт нь нийтийн эрх зүйн харилцааг үүсгэх, өөрчлөх, эсхүл зогсоох замаар шууд хууль зүйн үр дагавар бий болгох зорилгоор нийтийн эрх зүй салбарын нэг удаагийн тохиолдлыг зохицуулахын тулд нийтийн захиргааны байгууллагаас гаргасан аливаа тушаал, шийдвэр болон албан ёсны бусад арга хэмжээ юм. Мөн захиргааны хууль бус үйл ажиллагаанаас учирсан хохирлыг нөхөн төлөх тухай нийтийн захиргааны шийдвэр нь нийтийн захиргааны акт болно. (ЗХ-ийн 10-р зүйл)

Захиргааны актыг дараах байдлаар ангилна. (ЗХ-ийн 11.1):

- сөрөг нөлөөлөл бүхий захиргааны акт-хаягласан этгээдэд хариуцлага хүлээлгэсэн, шийтгэсэн, үүрэг болгосон, эсхүл эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хөндсөн, хүссэн үр өгөөжийг хангахын тулд бүхэлд нь, эсхүл хэсэгчлэн татгалзсан захиргааны акт;
- эерэг нөлөөлөл бүхий захиргааны акт-хаягласан этгээдэд аливаа тэтгэмж, урамшуул олгосон захиргааны акт.

Мөн захиргааны зохицуулах акт гэж байх ба энэ нь үндсэн хуулийн болон бусад хуулийн хууль тогтоомжийн хэм хэмжээнд үндэслэсэн, үндсэн хуулийн хяналтад хамаарахгүй, тодорхойгүй адил нөхцөл байдалд заавал биелүүлэх журмыг тогтоосон нийтийн захиргааны байгууллагаас баталсан эрх зүйн акт болно. (ЗХ-ийн 12-р зүйл)

Захиргааны гэрээ бол нийтийн эрх зүйн харилцааг тогтоох, өөрчлөх, эсхүл дуусгавар болгох гэрээ байна. (ЗХ-ийн 13-р зүйл)

Бодит акт (реальный акт) нь бодит үр дүнд хүрэх зорилготой нийтийн эрх зүйн захиргааны үйл ажиллагаа бөгөөд энэ нь нийтийн захиргааны байгууллагын лавлагаа мэдээлэл, сэрэмжлүүлэг, эсхүл зөвлөмж, авч хэрэгжүүлж буй арга хэмжээ зэрэг хэлбэрээр гарна. Өөрөөр хэлбэл, бодит акт нь императив хэм хэмжээ биш юм. (ЗХ-ийн 14-р зүйл)

Захиргааны нэхэмжлэл гаргах

Захиргааны хуулийн зорилгын хүрээнд иргэн, хуулийн этгээдээс нийтийн захиргааны байгууллагад хандаж хүсэлт гаргаж болно. Хүсэлтийг дараах байдлаар ангилна (ЗХ-ийн 9-р зүйл):

- өргөдөл/гомдол - захиргааны акт, эсхүл захиргааны арга хэмжээ авахыг шаардана;
- хандсан үг - хувийн болон нийтийн ашиг сонирхлыг хөндсөн тодорхой асуудлын талаар нийтийн захиргааны байгууллагад мэдээлнэ;
- санал - нийтийн захиргааны байгууллагаас нийтийн ашиг сонирхлыг хөндсөн тодорхой үйл ажиллагааны санал гаргана.

Нийтийн захиргааны байгууллагын үйл ажиллагааны улмаас эрх нь зөрчсөн гэж үзсэн байгаа хэн ч захиргааны нэхэмжлэл гаргаж болно. (ЗХ-ийн 20, 186.1)

Дараах төрлийн нэхэмжлэл байна (ЗХ-ийн 206.1):

- хүчингүй болгох тухай нэхэмжлэл - захиргааны актыг бүхэлд нь, эсхүл хэсэгчлэн хүчингүй болгох;
- үүргийн тухай нэхэмжлэл - нийтийн захиргааны байгууллагад захиргааны акт гаргахыг үүрэг болгох;
- үүргийн гүйцэтгэлийн тухай нэхэмжлэл - үйлдэл хийх, үйлдэл хийхийг зөвшөөрөх, үйлдлээс татгалзахыг үүрэг болгох;
- тогтоох тухай нэхэмжлэл - захиргааны акт, эсхүл захиргааны гэрээний эрх зүйн зөрчил, эсхүл хүчин төгөлдөр бус болохыг тогтоох;
- зохицуулалтын хяналтын тухай нэхэмжлэл - захиргааны зохицуулах актыг бүрэн буюу хэсэгчлэн хүчингүй болгох.

Захиргааны нэхэмжлэлийг хянан шийдвэрлэх шүүхийн харьяалал

Захиргааны дараах маргаанаас бусад бүх захиргааны нэхэмжлэлийг шүүхийн анхан шатны журмаар хянан шийдвэрлэнэ (ЗХ-ийн 191-р зүйл):

- давж заалдах шатны танхим (Апелляционная палата) нь захиргааны зохицуулах акттай холбоотой захиргааны нэхэмжлэхийг анхан шатны журмаар хянан шийдвэрлэнэ;
- Кишинёв хотын³⁶⁴ давж заалдах шатны шүүх (Апелляционный суд Кишинёва) нь Магистратурын дээд зөвлөл, Прокурорын дээд зөвлөлийн тогтоол болон Сонгуулийн тухай хуульд заасан түүний бүрэн эрхтэй холбоотой захиргааны нэхэмжлэлийг шүүхийн анхан шатны журмаар хянан шийдвэрлэнэ.

Давж заалдах шатны танхимд шүүхийн тодорхойлолтод давж заалдах гомдол гаргах бол Дээд шүүхийн танхим (Высшая судебная палата)-д Давж заалдах шатны танхимын шийдвэр болон тодорхойлолтод гомдол гарган давж заалдаж болно. (ЗХ-ийн 191.4, 5)

Давж заалдах шатны танхим болон Дээд шүүхийн танхимд шүүгчдийн тусгай зөвлөл, эсхүл коллеги байгуулагдаж захиргааны нэхэмжлэлийг хянан шийдвэрлэнэ. (ЗХ-ийн 192-р зүйл)

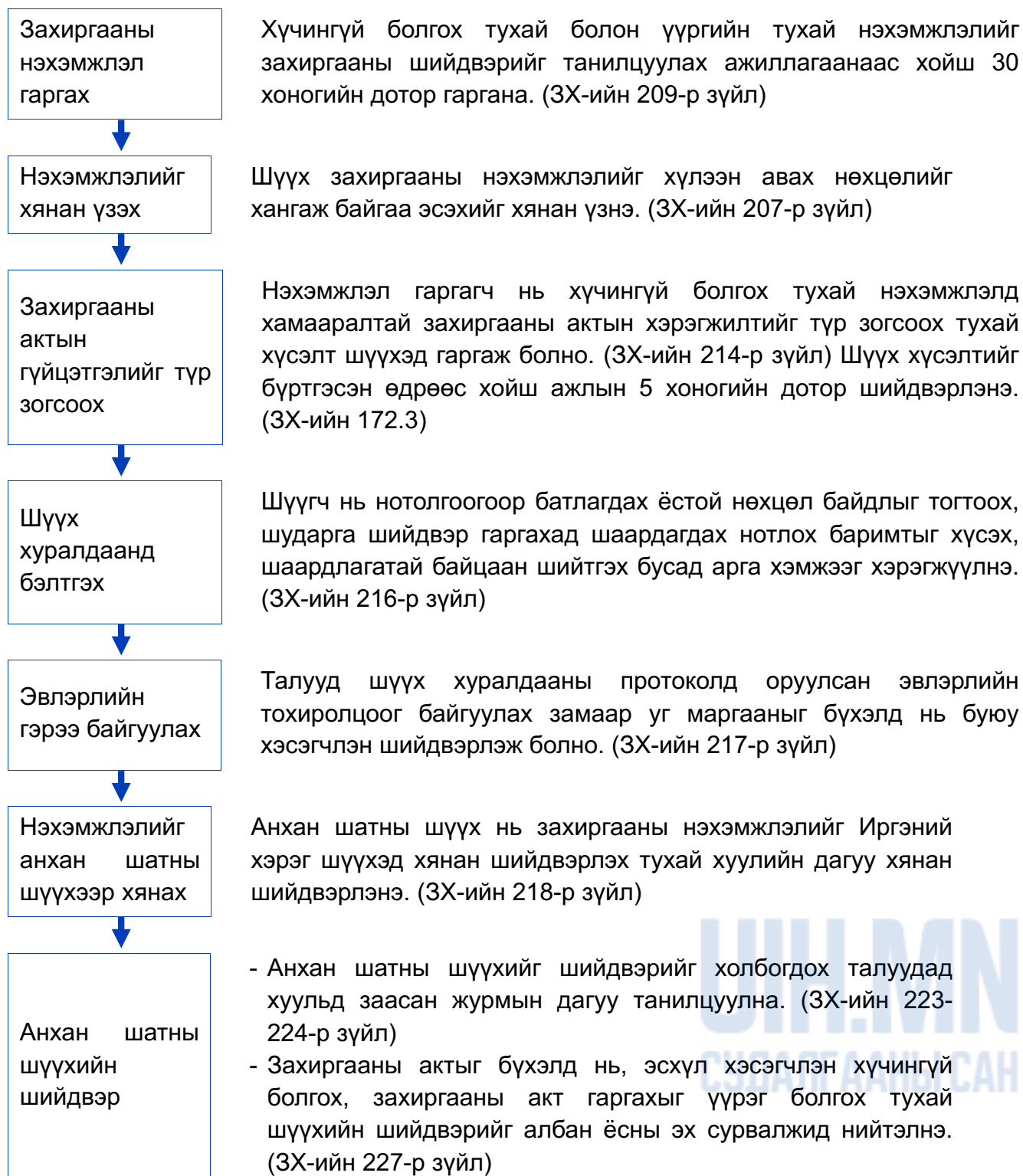
УИХ-ЫН
СУДАЛГААНЫ САН

Анхан шатны шүүх захиргааны нэхэмжлэл хянан шийдвэрлэх ажиллагаа

Урьдчилсан мэдэгдэл гаргах замаар шүүхээс өмнөх шатанд маргааныг

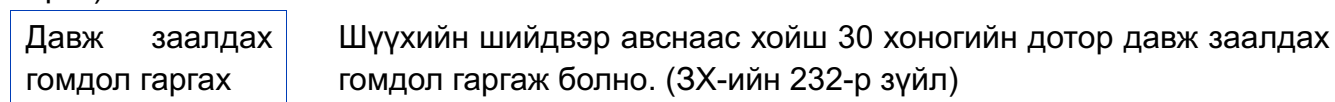
³⁶⁴ Кишинэу - Бүгд Найрамдах Молдов Улсын нийлэл хот.

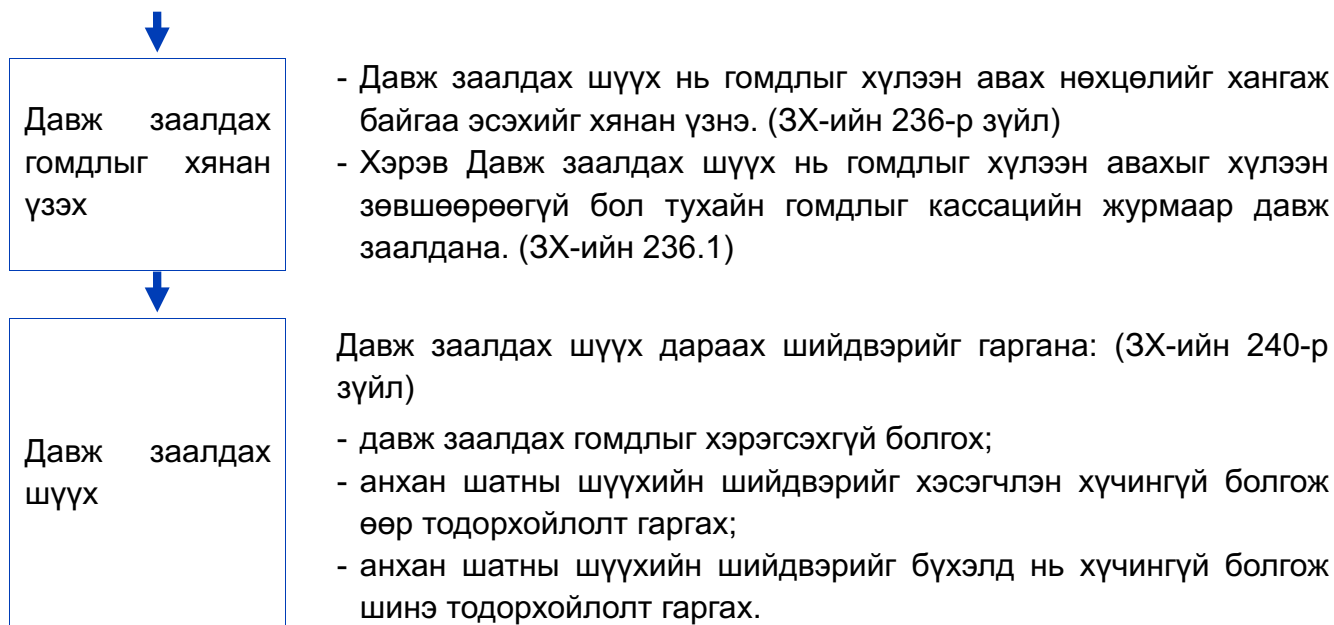
шийдвэрлэх боломжийг Захиргааны хуулийн 19, 162-р зүйлээр зохицуулсан байна.

Давж заалдах шатны шүүхэд гомдол гаргах, түүнийг хянан шийдвэрлэх ажиллагаа (апелляционная инстанция)

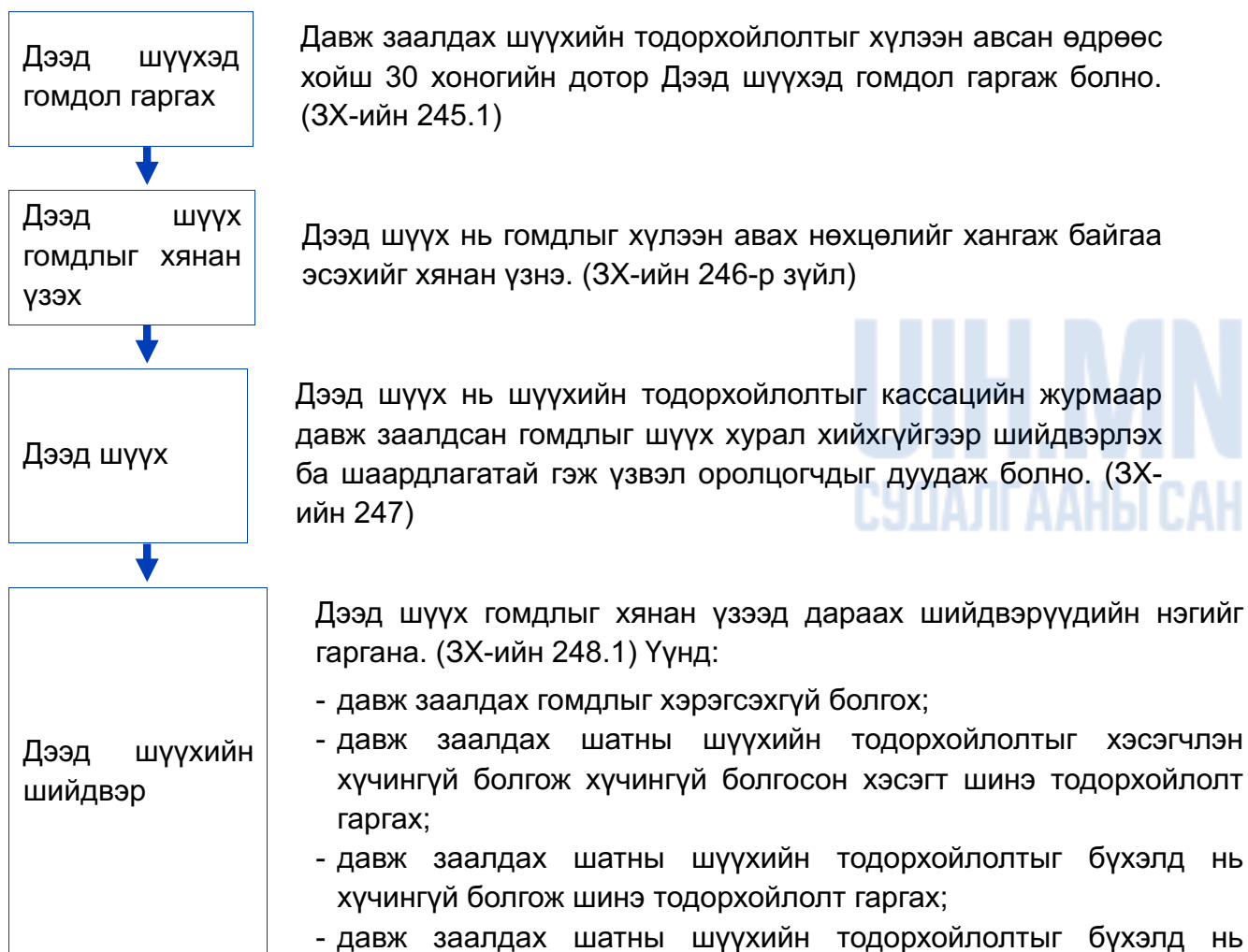
Захиргааны хэргийн шүүхийн шийдвэрийг давж заалдаж болно. (ЗХ-ийн 231-р зүйл)

Дээд шүүхэд давж заалдах гомдол гаргах, түүнийг хянан шийдвэрлэх ажиллагаа (в кассационном порядке)

Анхан шатны шүүхийн болон Давж заалдах шүүхийн тодорхойлолтыг кассацийн журмаар давж заалдаж болно. (ЗХ-ийн 241-р зүйл)

хүчингүй болгож хэргийг давж заалдах шүүхийн шатанд буцаах. Дээд шүүхийн тодорхойлолт нь батлагдсан өдрөөс эхлэн хүчин төгөлдөр болох ба тодорхойлолтыг баталсан өдрийг тус шүүхийн албан ёсны цахим хуудсанд байршуулсан хугацааг тооцно. Тодорхойлолт батлагдсан өдрөөс хойш 5 хоногийн дотор оролцогчдод гардуулна. (ЗХ-ийн 248.2, 3)

ЛАТВИ УЛС

1. Захиргааны зөрчлийн тухай хууль, 1984 он
2. Захиргааны процессын тухай хууль, 2001 он

Тус улсад зөрчил шалган шийдвэрлэх асуудлыг Захиргааны зөрчлийн тухай хууль, Захиргааны процессын тухай хууль болон бусад холбогдох хууль тогтоомжоор зохицуулдаг байна.

1. ЗАХИРГААНЫ ЗӨРЧЛИЙН ТУХАЙ ХУУЛЬ³⁶⁵

Латви улсын **Захиргааны зөрчлийн тухай хууль** (Latvian Administrative Violations Code) нь 1984 онд батлагдсан 2 хэсэг 32 бүлэг 321 зүйл бүхий хууль юм.

Энэ хуулийн зорилго нь нийтийн хэв журам, эд хөрөнгө, нийгэм-эдийн засаг, улс төр болоод хүний эрх, эрх чөлөө, хувь хүн, байгууллагын хууль ёсны ашиг сонирхол, үйл ажиллагааг хамгаалах, хууль ёсыг бэхжүүлэх, эрх, үүргийг зөрчихөөс сэргийлэх, төр, олон нийтийн эрх ашгийг хамгаалах, иргэдэд хууль ёсоо даган мөрдөх, бусдын эрх, эрх чөлөөнд хүндэтгэлтэй хандах хандлагыг төлөвшүүлэх, нийгэм, олон нийтийн өмнө хүлээх үүрэг, хариуцлагыг дээшлүүлэхэд оршино гэжээ.

Хуулийн зорилтод иргэдийн нийгэм эдийн засаг, улс төрийн эрх, эрх чөлөө, өмч, нийгмийн хэв журам, түүнчлэн байгууллагуудын хууль ёсны ашиг сонирхол, үйл ажиллагаа, төр олон нийтийн хэм хэмжээг хамгаалах, хууль ёсыг бэхжүүлэх, эрхийн зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх, иргэдэд хууль тогтоомж, бусдын болон нийгмийн эрх ашгийг дээдлэн хүндэтгэх, өөрийгөө хүндэтгэх, үүрэг хариуцлагаа ухамсарлах дадалд сургах, боловсрол олгох явдал гээд тус зорилтыг хэрэгжүүлэх үүднээс ямар үйлдэл, эс үйлдлийг захиргааны зөрчилд тооцох, захиргааны зөрчил үйлдсэн этгээдэд ямар байгууллага, албан тушаалтнаас ямар шийтгэлийг ямар журмаар оногдуулахыг тодорхойлжээ.

Хуулийн 9 дүгээр зүйлд **захиргааны зөрчлийг** иргэдийн эрх, эрх чөлөө болон төр, нийгмийн хэв журам, эд хөрөнгө, захиргааны журамд аюул учруулсан санаатай, эсхүл болгоомжгүй байдлаар үйлдэгддэг энэ хуульд тодорхойлон заасан хууль бус, буруутай үйлдэл, эс үйлдэхүй гэж заасан байна. Мөн захиргааны хариуцлага нь хүчин төгөлдөр үйлчилж байгаа хууль тогтоомжоор тухайн асуудалд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэхээргүй бол үүсэн гарч ирнэ гэж заасан. Хуулийн 14 дүгээр зүйлд захиргааны

³⁶⁵ Latvian Administrative Violations Code <https://likumi.lv/ta/en/id/89648-latvian-administrative-violations-code>

Энэхүү судалгаанд ашигласан Бүгд Найрамдах Латви Улсын Захиргааны зөрчлийн тухай хуулийг Латвийн эрх зүйн мэдээллийн албан ёсны веб хуудаснаас авсан бөгөөд уг хуулийн англи хэл дээрх орчуулгад 2010 оны 6 дугаар сарн 17-ны өдрөөс хойш орсон нэмэлт, өөрчлөлтүүд тусгагдаагүй. Мэдээллийн хайлтын явцад тус хуулийн дэлхийн нийтлэг хэрэглэгддэг хоёрдогч хэлээр орчуулсан өөр орчуулга олдоогүй болно.

хариуцлага хүлээх насны хязгаарыг 14 ба түүнээс дээш гэж тогтоосон байна.

Хуулийн 22 дугаар зүйлд захиргааны шийтгэл нь захиргааны зөрчил үйлдсэн этгээдийг бусдын болон нийгмийн амьдрал, хууль ёсыг хүндэтгэх талаар сургах, дахин зөрчил үйлдэх, бусдын эрх ашгийг зөрчихөөс урьдчилан сэргийлэхэд чиглэгдсэн хариуцлагын арга хэмжээ гэж заагаад дараах төрлийн захиргааны шийтгэлийг хуульчилсан байна. Үүнд:

- Анхааруулах;
- Торгох;
- Захиргааны зөрчлийн объектыг хураах, эсхүл хэрэгслийг хураах;
- Тухайн этгээдэд олгосон тусгай эрхийг хураах;
- Тодорхой хугацаагаар тээврийн хэрэгслийг жолоодох эрхийг хасах;
- Тодорхой албан тушаал эрхлэх эрх хасах буюу тодорхой буюу бүх төрлийн худалдаа арилжааны явуулах эрх хасах;
- Баривчлах.

Хуулийн тусгай анги буюу 41 дүгээр зүйлээс эхлэн иргэдийн эрүүл мэнд, хөдөлмөр эрхлэлттэй холбоотой, өмчийн эсрэг, байгаль орчин түүх соёлын зүйлсийг хамгаалахтай холбоотой, цахилгаан, дулааны эрчим хүч, хэмжил зүйн хэрэглээнд үйлдэгдсэн, хөдөө аж ахуйн үйл ажиллагааны эсрэг, зам тээвэр харилцаа холбооны салбарын, замын хөдөлгөөний эсрэг, барилга орон сууцны салбар, түүний ашиглалт, хэрэглээний, худалдаа үйлчилгээ санхүүгийн салбарын, аж ахуйн үйл ажиллагааны, хэрэглэгчийн эрхийг хамгаалахтай холбоотой, авлигаас урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагаатай холбоотой, нийгмийн хэв журмын эсрэг, захиргааны тусгай журмын эсрэг, хэвлэл мэдээллийн эсрэг, гаалийн салбартай холбоотой, төрийн албан ёсны хэлтэй холбоотой, шүүн таслах үйл ажиллагааны эсрэг, төрийн бэлгэ тэмдгийн хэрэглээтэй холбогдох, төрийн байгууллагад өргөдөл, гомдол хүлээн авах, хянан шалгахтай холбогдох, спорт, боловсролын салбар дахь захиргааны зөрчлүүд, бусад захиргааны зөрчил гэсэн байдлаар захиргааны зөрчлүүдийг бүлэглэн хуульчилсан байна.

Мөн хуулийн 16 дугаар бүлэгт захиргааны зөрчлийн асуудлыг шалган шийдвэрлэх эрх бүхий байгууллага, албан тушаалтныг дараах байдлаар заажээ. Үүнд:

- Орон нутгийн гүйцэтгэх засаглалын байгууллагын хороо;
- Хотын болон хотын зөвлөлийн захирагч нар;
- Орон нутгийн удирдлагын байгууллагаас баталсан журмаар эрх олгосон, түүний хэрэгжилтэд хяналт, тавьж захиргааны шийтгэл оногдуулах орон нутгийн гүйцэтгэх засаглалын байгууллагын албан хаагчид;
- Хот, дүүргийн шүүхийн шүүгч нар;
- Энэ хуулиар эрх олгосон цагдаагийн болон төрийн бусад байгууллага;
- Тээврийн хэрэгслийн зогсоолын журам зөрчсөн этгээдэд торгууль оногдуулах эрх бүхий нутгийн захиргааны байгууллагаас эрх олгосон төрийн байгууллага, албан хаагч нар.

Мөн дээрх эрх бүхий этгээдүүдээс харьяалан шийдвэрлэх зөрчлийг зааж, эрх бүхий байгууллага, улсын байцаагч нарыг тодорхойлон зааж өгсөн байна. Прокурорын байгууллагаас захиргааны зөрчил оногдуулах эрх бүхий байгууллага, албан тушаалтны үйл ажиллагаанд хяналт тавихаар зохицуулсан. Захиргааны зөрчил гэмт

хэргийн шинжтэй гэж үзвэл прокурорт шилжүүлэхээр зохицуулсан.

Захиргааны шийтгэл оногдуулах субъектын хувьд харилцан адилгүй буюу тусгайлсан журам хуулиар тогтоогоогүй байх ба зөрчлийг шалган шийдвэрлэх нийтлэг журмыг тогтоосон байна.

Захиргааны шийтгэл оногдуулсан шийдвэрт захиргааны хариуцлага хүлээсэн этгээд болон хохирогч давж заалдах гомдол гаргах эрхтэй.

Дүүрэг болон хотын шүүхийн шийдвэрт бүсийн шүүхэд давж заалдах гомдол гаргахаар, шүүхээс бусад этгээдээс оногдуулсан шийтгэлд дүүрэг болон хотын шүүхэд давж заалдах гомдол гаргахаар хуульчилсан. Захиргааны шийтгэл оногдуулсан шийдвэрт прокурор эсэргүүцэл бичиж болох ба тус тохиолдолд дээр дурдсан журмаар хэлэлцдэг байна.

Захиргааны шийтгэл оногдуулах шийдвэрт тавигдах шаардлага, шийдвэр хэрэгжүүлэх журам зэргийг хуулийн бусад бүлэгт зохицуулсан байна.

2. ЗАХИРГААНЫ ПРОЦЕССЫН ТУХАЙ ХУУЛЬ³⁶⁶

Латви улсын **Захиргааны процессын тухай хууль** (Administrative Procedure Law) нь 2001 онд батлагдсан бөгөөд 8 хэсэг, 44 бүлэг, 385 зүйлтэй. Энэхүү хуулийг бусад хуульд өөрөөр заагаагүй бол байгууллагын захиргааны процесст хэрэглэх ба, шүүхэд захиргааны хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааг энэ хуульд заасны дагуу хэрэгжүүлнэ.

Захиргааны процессын тухай хуульд зааснаар **“Захиргааны акт”** гэж нийтийн эрх зүйн хүрээнд бие даасан хүн болон хуулийн этгээдэд хамааралтай үүссэн нөхцөл байдлыг зохицуулахаар захиргааны байгууллага, албан тушаалтнаас гаргасан гадагш чиглэсэн захирамжилсан шийдвэрийг хэлнэ. Мөн захиргааны актууд нь эрх зүйн статусыг тогтоох, өөрчлөх, дуусгавар болгох, эсхүл тухайн байгууллагын ажилтнуудад болон харьяалагдах доод шатны ажилтанд шийтгэл ногдуулах, мөн ажилтнууд болон доод шатны ажилтны хүний эрхийг ноцтойгоор хязгаарласан бусад шийдвэртэй хамааралтай шийдвэрийг хэлнэ. Хувийн эрх зүйн хүрээнд байгууллагын бусад төрлийн үйлдэл, шийдвэр, доод шатны ажилтан, эсхүл доод шатны байгууллагуудын болон байгууллагын өөрт хамаарах дотоод шийдвэрүүд захиргааны актад хамаарахгүй. Хууль тогтоох байгууллага, Ерөнхийлөгч, Засгийн газар, эсхүл орон нутгийн засаг захиргаа, хотын консул (дүүргийн болон сүмийн зөвлөл)-ын улс төрийн шийдвэр (улс төрийн тунхаглал, уриалга, зарлал, албан ёсны сонгууль болон бусад төстэй), мөн түүнчлэн эрүүгийн эрх зүйн процесс болон шүүхийн шийдвэртэй холбоотой шийдвэрүүд захиргааны актад хамаарахгүй.

Хуульд зааснаар “Гадаад хууль тогтоомж” гэж Үндсэн хууль, бусад хуулиуд, Засгийн газрын дүрэм журам, орон нутгийн засаг захиргаатай хамааралтай дүрэм журам болон олон улсын гэрээнээс бүрдэнэ. “Дотоод хууль тогтоомж” гэдэг нь хуулийн этгээдийн өөрийнхөө үйл ажиллагааны хүрээнд гадаад хууль тогтоомжийн хэрэглэх процедурыг тодруулах, эсхүл доод шатны байгууллага болон өөрийн дотоод ажлын

³⁶⁶ Administrative Procedure Law
<http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/UNTC/UNPAN018406.pdf>

процедурыг тодорхойлох зорилготой нийтийн эрх зүйн хүрээнд хуулийн этгээдээс олгосон захирамжилсан шийдвэрийг хэлдэг байна.

Энэ хуулийн 51 дүгээр зүйлд, тухайн шийдвэр гаргасан байгууллагад гомдлоо гаргахыг заасан байх бөгөөд хуулийн 6 дугаар бүлэгт Захиргааны байгууллагаас захиргааны актын гомдлыг шийдвэрлэх процессыг тус тус заасан байна.

Мөн түүнчлэн 10 дугаар бүлэгт, шүүхэд хэрэг хянан шийдвэрлэх захиргааны процессын асуудлыг зохицуулсан ч захиргааны тусгай шүүхийн талаар зохицуулалт байхгүй байна.

Энэ хуулийн 32 дугаар бүлэгт, Давж заалдах шатны шүүхийн процессын талаар заасан бол 36 дугаар бүлэгт, Хяналтын шатны шүүхийн процессыг тус тус зохицуулсан байна. Гурван шатны шүүхийн талаарх зохицуулалтад захиргааны тусгайлсан шүүхийн талаар зохицуулалт байхгүй байна.

Хуулийн 8 дугаар бүлэгт, байгууллага, албан тушаалтны шийдвэр, захиргааны актаас шалтгаалан хохирсон хохирогчийн асуудлыг хэрхэн шийдвэрлэх тухай зохицуулсан байна. Тухайлбал,

91-р зүйл. Нөхөн олговрын эрх

Байгууллагын бодит үйлдэл, эсхүл захиргааны актаас шалтгаалан ёс зүйн хохирлыг оруулан хувийн хохирол болон санхүүгийн алдагдалд нөхөн олговор нэхэмжлэх эрхтэй.

Мөн хуулийн 41 дүгээр бүлэгт мөнгөн төлбөртэй холбоотой Захиргааны актын албан ёсны гүйцэтгэлийн талаар дараах байдлаар зохицуулсан.

366-р зүйл.1. Захиргааны актаар тухайлсан мөнгөн төлбөрийг төлөх үүрэг хүлээсэн этгээд мөнгөн төлбөрийн төлөлтийг Иргэний процессын хуулийн заалтад үндэслэн гүйцэтгэх хуудасны дагуу төлнө.

UIH.MN
СҮДАЛГААНЫ САН

ХБНГУ

1. Зөрчлийн болон Захиргааны хууль, түүний процессийн хуулиуд байдаг эсэх талаар

Германд хэв журмын зөрчил гэж мөнгөн торгууль оногдуулахуйц хэв журмын эрх зүйг зөрчихийг хэлнэ. Хэв журмын зөрчлийн тухай хууль³⁶⁷ бий. Уг хууль нь мөнгөн торгуулийн процессийн зохицуулалтаа дотроо агуулдаг. Замын хөдөлгөөний журмын зарим зөрчилд мөнгөн торгуулиас гадна 3 сар хүртэлх хугацаагаар жолоодох эрхийг хасах шийтгэл оногдуулдаг байна.³⁶⁸

Зөрчлийн эрх зүй нь өргөн утгаараа эрүүгийн эрх зүйд хамаардаг. Учир нь эрүүгийн эрх зүйн аргуудыг хэрэглэдэг бөгөөд процесс нь адилхан байдаг. Зөрчил гаргасан этгээдийг гэмт хэрэг үйлдсэн гэж арай үзэхгүй. Зөрчил гаргасан этгээдэд ихэвчлэн мөнгөн торгууль оногдуулдаг.³⁶⁹

Захиргааны эрх зүй нь гүйцэтгэх засаглал буюу төрийн захиргааны эрх зүй бөгөөд нийтийн эрх зүйн бүрэлдэхүүн хэсэг юм. Захиргааны эрх зүйгээр төр, иргэний хоорондын харилцаа болон захиргааны байгууллагуудын үйл ажиллагаа, тэдгээрийн хоорондын харилцааг зохицуулдаг байна. Захиргааны ерөнхий эрх зүй нь төрийн захиргаа болон түүний үйл ажиллагааны үндсэн зарчмын үндэс суурийг тодорхойлдог бол захиргааны тусгай эрх зүй нь тухайн төрийн захиргааны салбарын тусгай үйл ажиллагааг мэргэжлийн онцлогтойгоор тусгайлан зохицуулдаг. Жишээлбэл, барилгын эрх зүй, орон нутгийн эрх зүй, замын хөдөлгөөний эрх зүй г.м.³⁷⁰

Захиргааны эрх зүйн үндсэн зарчмууд:

- Хуулийг урьтал болгох зарчим: хуулийн эсрэг эс үйлдэх.
- Хууль дээдлэх зарчим: хуульгүйгээр эс үйлдэх.
- Харьцангуй харьцааны зарчим: захиргаа нь арга хэмжээний зорилгын шаардлагаас хэтрүүлэн хүний эрхэнд халдахгүй байх.

Захиргааны эрх зүйн эх үүсвэрүүд:

- Ард түмнүүдийн эрх зүй, Европын эрх зүй
- Үндсэн хуулийн эрх зүй
- Ердийн хуулиуд
- Эрх зүйн тогтоомжууд (Засгийн газар буюу захиргааны байгууллагын тогтоол, захирамж)
- Нийтийн эрх зүйн дүрмүүд
- Захиргааны заавар журмууд

Захиргааны процессийн тухай хууль³⁷¹, Захиргааны шийдвэр гүйцэтгэлийн тухай хууль³⁷² тус тус бий.

³⁶⁷ Хэв журмын зөрчлийн тухай хууль-Gesetz über Ordnungswidrigkeiten
https://de.wikipedia.org/wiki/Gesetz_%C3%BCber_Ordnungswidrigkeiten

³⁶⁸ Хэв журмын зөрчил-Ordnungswidrigkeit <https://de.wikipedia.org/wiki/Ordnungswidrigkeit>

³⁶⁹ Эрүүгийн эрх зүй (Герман)-Strafrecht (Deutschland) [https://de.wikipedia.org/wiki/Strafrecht_\(Deutschland\)](https://de.wikipedia.org/wiki/Strafrecht_(Deutschland))

³⁷⁰ Захиргааны эрх зүй (Герман)-Verwaltungsrecht (Deutschland)
[https://de.wikipedia.org/wiki/Verwaltungsrecht_\(Deutschland\)](https://de.wikipedia.org/wiki/Verwaltungsrecht_(Deutschland))

³⁷¹ Захиргааны процессийн хууль-Verwaltungsverfahrensgesetz
<https://de.wikipedia.org/wiki/Verwaltungsverfahrensgesetz>

³⁷² Захиргааны шийдвэр гүйцэтгэлийн хууль-Verwaltungs-Vollstreckungsgesetz
<https://de.wikipedia.org/wiki/Verwaltungs-Vollstreckungsgesetz>

2. Зөрчилд оногдуулсан шийдвэр болон захиргааны актын ялгааны талаар

Захиргааны үйлдлийн хэлбэрүүд:

- Захиргааны акт (шийдвэр)
- Захиргааны реал-акт
- Нийтийн эрх зүйн гэрээ хэлцэл (нийтийн барилгын эрх зүй, хүрээлэн буй орчны эрх зүй, татаасын эрх зүй, үндсэн хуулийн эрх зүй, ард түмнүүдийн эрх зүй г.м.)
- Захиргааны эрх зүйн өрийн харилцаа
 - Захиргааны эрх зүйн хадгаламжийн харилцаа
 - Тохоон томилогдохгүйгээр нийтийн эрх зүйн байгууллагыг удирдах

3. Захиргааны зөрчилд юу юу хамааруулдаг талаар

Дээр өгүүлсэнчлэн, захиргааны ерөнхий эрх зүйгээс гадна захиргааны тодорхой, бодит чиг үүрэг, хэрэгцээ шаардлагад нийцсэн захиргааны тусгай эрх зүй байдаг. Тусгай эрх зүй нь ерөнхий эрх зүйгээ тодотгох буюу сайжруулдаг байна. Эсрэгээрээ, ерөнхий эрх зүй нь тусгай эрх зүйгээ бие даасан зохицуулалт хийгдээгүй хэсэгт нь нөхөж, түүнийг бүрэн бүтэн болгодог байна. Тусгай эрх зүйг системчлэн жагсаавал:

- Хэв журмын эрх зүй буюу аюулаас хамгаалах эрх зүй
 - Цагдаа буюу хэв журмын ерөнхий эрх зүй
 - Барилгын журмын эрх зүй
 - Хурал, цуглааны эрх зүй
 - Гадаадын иргэний эрх зүй
- Орон нутгийн (сумын) эрх зүй
 - Орон нутгийн үндсэн дүрэм (хууль) эрх зүй
 - Орон нутгийн татварын эрх зүй
- Орон зайн журам, барилга болон мэргэжлийн төлөвлөлтийн эрх зүй
 - Орон зайн журам болон газар төлөвлөлтийн эрх зүй
 - Хотын барилгажилтын эрх зүй
- Эдийн засгийн захиргааны болон эдийн засгийн зохицуулалтын эрх зүй
 - Аж ахуйн нэгжийн эрх зүй, дотроо хамруулсан байдлаар:
 - Хоол зоогийн газрын эрх зүй
 - Гар урлал (үйлдвэрлэл)-ын эрх зүй
 - Тээврийн эрх зүй (хүн тээвэр, ачаа бараа тээвэр, төмөр замын тээвэр, усан замын тээвэр)
 - Эрчим хүчний эрх зүй
 - Картелийн эрх зүй (Өрсөлдөөнийг хязгаарлахын эсрэг хууль)
 - Харилцаа холбооны эрх зүй
- Хүрээлэн буй орчны эрх зүй
 - Утаанаас (нүүрс төрөгчийн хийнээс) хамгаалалтын эрх зүй
 - Хог хаягдлын эрх зүй
 - Усны эрх зүй
 - Хөрс хамгаалалтын эрх зүй
- Эмийн эрх зүй
 - Хүн болон амьтны эмийн эрх зүй

- Сайн (клиник) эмнэлгийн практикийн журам
- Эм болон бодис үйлдвэрлэх журам
- Мэдээ алдуулах бодисын эрх зүй
- Апотекийн (эмийн сангийн) эрх зүй
- Эмийн сурталчилгааны эрх зүй (Чанга бус өрсөлдөөний эсрэг хууль мөн багтана)
- Дээрх хуулиудын нэмэлт байдалтай бусад бүх журам болон захиргааны заавар
- Анагаах бүтээгдэхүүний эрх зүй
- Боловсролын эрх зүй, ялангуяа
 - Дунд боловсролын эрх зүй
 - Дээд боловсролын эрх зүй
- Төрийн албаны эрх зүй
 - Төрийн албан хаагчийн эрх зүй
 - Цэрэг болон иргэний албан хаагчийн эрх зүй
- Нийгмийн эрх зүй
- Татварын болон бусад шимтгэлийн эрх зүй
- Нийт замын хөдөлгөөний эрх зүй (хөдөлгөөний иргэний эрх зүй болон хөдөлгөөний эрүүгийн эрх зүй багтахгүй)
 - Авто замын хөдөлгөөний эрх зүй
 - Авто зам болон явган хүний замын эрх зүй

4. Хэн оногдуулдаг талаар

Эрүүгийн эрх зүйн үндэс маш хүчтэй харагддаг хэдий ч хэв журмын зөрчлийн эрх зүйг системчлэн үзвэл тэрээр захиргааны эрх зүйд багтана.³⁷³

Хэв журмын зөрчлийн эрх зүй (ХЖЗЭЗ)-г ихэвчлэн эрүүгийн эрх зүйн дүү гэж үздэг. ХЖЗЭЗ нь хэдийгээр эрүүгийн эрх зүйг дуурайлган хийсэн ч зарим зүйл дээр мэдэгдэхүйц ялгаатай. Хэв журмын зөрчил илрүүлж (мөрдөж), шийтгэвэр оногдуулж буй төрийн захиргааны байгууллага нь яллах шийтгэл оногдуулах (энэ эрх зөвхөн шүүхэд хадгалагдана) эрхгүй учир мөнгөн торгууль нь ял шийтгэл биш юм. Түүнээс гадна ХЖЗЭЗ-д эрүүгийн эрх зүйгээс ялгаатай нэг зүйл бол хамтрагч (бүлэглэн үйлдэгч, туслагч) гэдэг ойлголт байхгүй, харин бүх гэмт үйлдэлд оролцогчийг үйлдэгч (ганц тоон дээр) гэж үздэг.

Мөн замын хөдөлгөөний хэв журмын зөрчлийн эрх зүйн үр дагавар нь замын хөдөлгөөний эрүүгийн хэргийн эрх зүйн үр дагавраас эрс ялгаатай. Замын хөдөлгөөний гэмт хэрэгт ялын шийтгэл оногдуулдаг. Харин ХЖЗЭЗ-д ёс зүйн үнэ цэн, ёс суртахууны үнэлэмж дутагдалтай байдаг. ХЖЗЭЗ-д тухайн холбогдогчид буруу зуршлаа засах боломж олгож мөнгөн торгууль оногдуулах буюу жолоо барихыг тодорхой хугацаагаар хориглох шийтгэл оногдуулдаг байна.

5. Шүүхийн аль харьяаллаар, ямар процессоор шийдвэрлэдэг талаар

Захиргааны шүүхийн журам³⁷⁴ нь Холбооны улсын хууль бөгөөд захиргааны шүүх

³⁷³ Хэв журмын зөрчил-Ordnungswidrigkeit <https://de.wikipedia.org/wiki/Ordnungswidrigkeit>

³⁷⁴ Захиргааны шүүхийн журам-Verwaltungsgerichtsordnung <https://de.wikipedia.org/wiki/Verwaltungsgerichtsordnung>

дэх шүүхийн процессийг зохицуулдаг.

Захиргааны хэргийн шүүх³⁷⁵ нь үндсэн хуулийн эрх зүйн төрлөөс бусад нийтийн эрх зүйн маргаантай хэргийг хариуцдаг. Иргэний шүүх болон нийгмийн шүүхээс ялгахад зарим тохиолдолд маш их хүндрэлтэй, маргаантай байдаг. Түүнээс гадна татварын эрх зүйн маргааныг Санхүүгийн шүүх хариуцдаг.

Захиргааны хэргийн шүүх нь 3 шатлал бүхий бүтэцтэй. Ихэнх захиргааны шүүхийн процессийг анхан шатаар Захиргааны шүүх хамаардаг.

Давж заалдах болон гомдол барагдуулах³⁷⁶ (төрийн байгууллага буюу шүүхийн гаргасан шийдвэр, тогтоомж болон арга хэмжээг эсэргүүцэн давж заалдах) шатны шүүхийн үүргийг муж улсуудын Захиргааны дээд шүүх гүйцэтгэдэг. Захиргааны дээд шүүх нь мөн дүрмүүдийн хэм хэмжээнд хяналт тавих, муж улсын эрх зүйн хүрээнд холбоодод хориг тавих, болон техникийн буюу зам тээврийн том төслүүдэд зөвшөөрөл олгох үед анхан шатны шүүхийн үүрэг гүйцэтгэдэг байна.

Хяналтын болон эрх зүйн гомдол барагдуулах шатны шүүх нь Лайпциг хотод байрлах Холбооны захиргааны хэргийн шүүх юм. Холбооны захиргааны шүүх нь мөн даатгалын зохицуулалтын болон Холбооны улс болон муж улсуудын хоорондох үндсэн хуулийн бус маргааныг шийдвэрлэхэд анхан шатны шүүхийн үүрэг гүйцэтгэнэ.

Германы захиргааны шүүхийн процесст албан байгууллага эрэн сурвалжлах үндсэн дүрэм (шүүх буюу төрийн захиргааны байгууллага нь шийдвэр гаргахад шаардагдах нотлох баримтыг холбогдогчийн өргөдлөөс бус буюу түүнээс хамааралгүйгээр албан байгууллагаас гаргуулж судалж, шинжлэх)-ийг баримталдаг. Энэхүү үндсэн дүрмийг өөрөөр бас мөрдөн шинжилгээний үндсэн дүрэм, албан байгууллага эрэн сурвалжлах үүрэг, албан байгууллага нотлох үүрэг, “шүүх цаазын максим” ч гэж нэрлэдэг.

Захиргааны шүүхийн процесс нь ерөнхийдөө төлбөртэй байдаг. Гэхдээ насанд хүрээгүйчүүдийн тусламж, дайнд амь үрэгсдийн халамж, хүнд тахир дутуу болон бусад халамжийн хэргийн процесст төлбөр болон хураамж авдаггүй байна.

UIN.MN
СУДАЛГААНЫ САН

³⁷⁵ Захиргааны шүүх-Verwaltungsgerichtsbarkeit
[https://de.wikipedia.org/wiki/Verwaltungsgerichtsbarkeit_\(Deutschland\)](https://de.wikipedia.org/wiki/Verwaltungsgerichtsbarkeit_(Deutschland))

³⁷⁶ Beschwerdeinstanz-германаар

АШИГЛАСАН МАТЕРИАЛ

Азербайжан

- http://www.ombudsman.gov.az/upload/editor/files/Azerbaijan_Code%20on%20Administrative%20offences_2000_eng.pdf
- Захиргааны шийдвэр гаргах ажиллагааны тухай хууль, 80 дугаар зүйл <https://www.legislationline.org/ru/documents/id/17124>
- ¹*The Administrative Procedural Code of the Republic of Azerbaijan* <https://www.legislationline.org/documents/id/17124>

Молдав

- КОДЕКС Nr.218 от 24.10.2008 О Правонарушениях Опубликовано: 16.01.2009 в Monitorul Oficial Nr.3-6 статья №:15 Дата вступления в силу: 31.05.2009
- <http://lex.justice.md/ru/330333/>
- Contraventions Code of the Republic of Moldova
- <https://www.ilo.org/dyn/natlex/docs/ELECTRONIC/86500/97673/F144678591/MDA86500.pdf>
- КОДЕКС Nr. 116 от 19.07.2018 Административный Кодекс Республики Молдав
- Опубликовано: 17.08.2018 в Monitorul Oficial Nr. 309-320 статья №:466 Дата вступления в силу: 01.04.2019
- <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=376815&lang=2>
- <http://www.legeasivata.in.ua/archive/2018/10-1/9.pdf>
- ЗАКОН Nr.793 от 10.02.2000 об административном суде* Опубликовано: 03.10.2006 в Monitorul Oficial Nr. ed.speciala <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=350170&lang=2>

Латви

- Latvian Administrative Violations Code
- <https://likumi.lv/ta/en/id/89648-latvian-administrative-violations-code>
- Administrative Procedure Law
- <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/UNTC/UNPAN018406.pdf>

ХБНГУ

- Хэв журмын зөрчлийн тухай хууль-Gesetz über Ordnungswidrigkeiten https://www.gesetze-im-internet.de/owig_1968/
- Захиргааны процессийн хууль-Verwaltungsverfahrensgesetz
- <https://www.gesetze-im-internet.de/vwvfg/>
- Захиргааны шийдвэр гүйцэтгэлийн хууль-Verwaltungs-Vollstreckungsgesetz <https://www.gesetze-im-internet.de/vwvg/>
- Холбооны хууль: Захиргааны шүүхийн журам-Verwaltungsgerichtsordnung <https://www.gesetze-im-internet.de/vwgo/>